

LIEVER LEVEN

PROGRAMMA '89

DE GROENEN

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

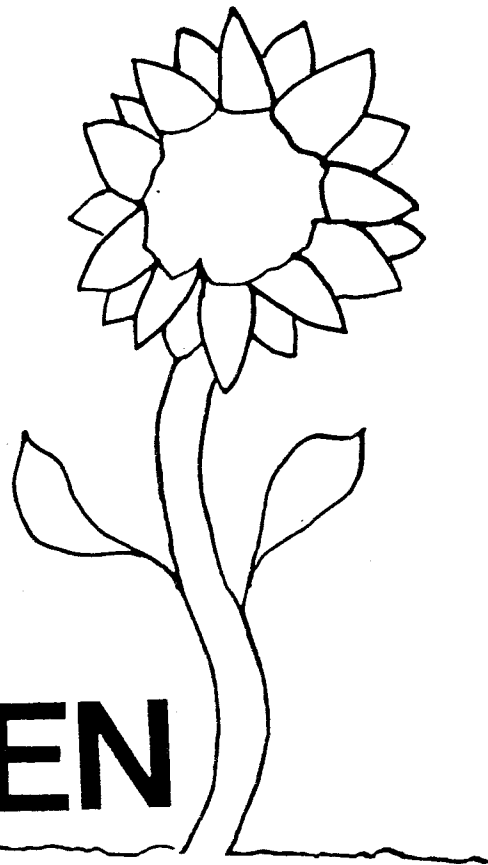
LIEVER

LEVEN

naar een groene visie

PROGRAMMA '89

DE GROENEN

LIEVER LEVEN
naar een groene visie

	blz
Inleiding	3
Hoofdstuk 1 - Uitgangspunten	
1.1 Het ecologisch beginsel	4
1.2 Het principe van gelijkwaardige behandeling	4
Hoofdstuk 2 - Milieubeleid	
2.1 Milieuhygiene	6
2.2 Natuur- en landschapsbeheer	8
2.3 Ruimtelijke ordening en woningbouw	9
2.4 Grondstoffenbeheer	10
2.5 Energie	11
Hoofdstuk 3 - Behoeften	
3.1 Landbouw	14
3.2 Industrie en technologie	16
3.3 Gezondheidszorg	17
3.4 Onderwijs en wetenschappen	18
3.5 Verkeer en vervoer	19
3.6 Recreatie	21
Hoofdstuk 4 - Sociaal-economisch beleid	
4.1 Economisch beleid	22
4.2 Welzijnsbeleid	23
4.3 Arbeidsmarktbeleid	24
4.4 Basisinkomen	26
4.5 Milieu dienstplicht	27
Hoofdstuk 5 - Samen Leven	
5.1 Bestuur	28
5.2 Cultuur	29
5.3 Vrouw-man verhoudingen	31
5.4 Kinderrechten	33
5.5 Rechten van het dier	34

Hoofdstuk 6 - Internationale Samenwerking

6.1	Internationale orde	36
6.2	Europese Gemeenschap	37
6.3	Ontwikkelingssamenwerking	38
6.4	Inheemse volken	39
6.5	Vrede en veiligheid	40

INLEIDING

"Zo kan het niet langer"; dit is het standpunt van veel mensen die zich steeds meer zorgen maken om de voortdurende en toenemende aantasting en bedreiging van ons milieu en onze toekomst.

"Zo kan het niet langer"; dat zeggen ook al jaren vele actiegroepen die zich verzetten tegen zaken als zure regen, wegwerpverpakking, kernenergie of het gebruik van bepaalde drijfgassen in spuitbussen. Soms hebben zij succes, soms ook niet. De geringe verbetering die zo soms tot stand komt wordt vaak direct erna weer teniet gedaan door nieuwe produkten en produktieprocessen waardoor weer nieuwe problemen ontstaan.

"Zo kan het niet langer" zeggen ook de politieke partijen, zowel linkse als rechtse, en zij schrijven nieuwe verkiezingsprogramma's met een milieuparagraaf erin. Tegelijkertijd staan andere paragrafen van zo'n programma dan vaak weer vol plannen met betrekking tot de werkgelegenheid en de "zo noodzakelijke" economische groei, zonder dat er verband wordt gelegd tussen deze paragrafen en de milieuparagraaf! Daardoor komt in de praktische politiek het milieu alleen echt aan de orde wanneer er weer eens een grote milieuramp heeft plaatsgevonden.

"Ja, en nu kan het echt zo niet langer" zeiden een aantal mensen uit een groot aantal landen en zij noemden zich GROENEN. Zij waren het er met elkaar over eens dat wij een groene(re) samenleving alleen eerst dan met elkaar kunnen realiseren wanneer wij met dit doel voor ogen op alle gebieden en op alle niveaus echt overgaan tot groen denken en doen.

De mens zal daarbij duidelijk zijn/haar mogelijkheden en grenzen moeten leren kennen en respecteren. Wij zullen het er met elkaar tot op wereldniveau over eens moeten zijn wat die grenzen en mogelijkheden zijn, want voor een gezamenlijke toekomst van mens en natuur moet de mens zich er bewust van worden dat hij/zij niet kan doorgaan met het onbepert kappen van bossen, het verzuren van de bodem en het laten uitsterven van steeds meer soorten planten en dieren.

Om deze visie verder te onderbouwen is veel studie nodig; een studie die zich distantieert van het huidige, overdadige materialisme en die zich baseert op een bredere redelijkheid. Wij zoeken hierbij naar een vorm van leven die de huidige, wat al te simpele tegenstellingen (kapitalisme - socialisme; vrij ondernemen - bureaucratie) zal overstijgen.

HOOFDSTUK 1 - UITGANGSPUNTEN

Groene politiek steunt op twee uitgangspunten:
het ecologisch beginsel en het principe van gelijkwaardige behandeling.

1.1 Het ecologisch beginsel

Alles hangt met alles samen. Om een deelaspect te kunnen beoordelen is het nodig om de plaats ervan in het geheel te kennen. Het ecologisch beginsel is de toepassing van deze zienswijze op de relaties tussen mensen, dieren, vegetatie, aarde, water en lucht. De mens en de overige natuur hangen op vele wijzen met elkaar samen en zijn sterk van elkaar afhankelijk. Verstoringen op het ene terrein leiden onvermijdelijk tot storingen op andere terreinen. Toepassing van het ecologisch beginsel houdt dan ook het streven in om op de lange termijn een harmonieus voortbestaan tussen mensen en de overige natuur te waarborgen. Tot nu toe is deze samenhang bij het bedrijven van politiek nauwelijks erkend. In plaats hiervan willen de Groenen tot een op de lange termijn gericht beleid komen. Daarom vinden wij het bijvoorbeeld nodig om de consumptie van grondstoffen en de uitstoot van afval zoveel mogelijk te beperken. Deze stoffen moeten in kringlopen worden opgenomen.

Vanuit deze zienswijze willen de Groenen uitdrukkelijk rekening houden met de aarde, met al haar bewoners en levensvormen als geheel, en dat niet alleen nu, maar ook in de volgende eeuwen. Vanuit een streven naar een harmonieus geheel is ook geweldloosheid onvermijdelijk: je kunt je niet in dienst stellen van het geheel en ondertussen een deel van dit geheel gewelddadig bestrijden. Middelen in strijd met het doel moeten niet worden gebruikt!

Ook onze kijk op de individuele mens is er een vanuit het geheel van de mens. De mens is niet alleen maar een samenstelling van scheikundige stoffen, de mens is ook een wezen dat psychische, sociale, culturele en ethische dimensies bezit, die op talloze wijzen met elkaar samenhangen: je kunt en mag die dimensies niet economisch, medisch of anderszins isoleren. Onze toekomst hangt af van de wijsheid harmonische verbanden te leggen in stoffelijke en geestelijke zaken. Wij willen daarbij verder kijken dan de oppervlakkige aspecten van het leven en beseffen dat wij meerdere dimensies van het mens-zijn moeten ontwikkelen.

1.2 Het principe van gelijkwaardige behandeling

Wat betreft ras, geslacht, seksuele geaardheid en alle andere eigenschappen die buiten de persoonlijke wilsbeschikking liggen zijn mensen volledig gelijkwaardig. Maar ook wat betreft de levenswijze en levensbeschouwing die iemand kiest dienen mensen gelijkwaardig te worden behandeld. Een ongelijke behandeling van mensen mag alleen plaats vinden om een gelijkwaardige behandeling te waarborgen, en moet soms ook om die reden plaats vinden. Mensen dienen voor de wet en in het dagelijks leven gelijkberechtigd te zijn. Daarom moet Groene politiek democratisch zijn en dient besluitvorming overal en altijd democratisch tot stand te komen. Een gelijkwaardige behandeling van mensen betekent ook dat de Groenen het emancipatiestreven van

verschillende, tot nu toe achtergestelde bevolkingsgroepen en individuen ondersteunen.

De Groenen streven naar een samenleving waarin mensen hun verantwoordelijkheid voor hun medemens, de samenleving als geheel en al het leven op aarde beseffen en waar kunnen maken. Deze verantwoordelijkheid geldt met name voor toekomstige generaties. Hun stem ontbreekt in onze democratische besluitvorming, maar onze beslissingen en ons handelen hebben grote consequenties voor de leefbaarheid van hun bestaan. Ook zij die straks leven hebben recht op een zo gelijkwaardig mogelijke behandeling. Wij moedigen daarom het verantwoordelijkheidsbesef van mensen aan. Van echte democratie is slechts sprake als het belang van allen, die straks met de gevolgen van onze beslissingen worden belast, aanwezig is in het stemgedrag en het handelen van hen die nu leven.

De duurzame, groene samenleving kan alleen via een geleidelijke weg tot stand komen doordat op alle terreinen en alle niveaus tegelijkertijd een groot aantal kleine stappen in die richting wordt gezet. In deze ontwikkeling zullen een aantal oude spelregels van de samenleving verdwijnen en zullen nieuwe spelregels ontstaan.

De Groenen willen het groene geluid dat al lang op veel plaatsen en op allerlei gebieden in het land wordt gehoord in de Tweede Kamer vorm en inhoud geven. De Groenen willen alle burgers, werkgroepen en actiegroepen meer mogelijkheden geven van inbreng in het beleid, omdat wij de kennis die aan de basis van de samenleving wordt verzameld willen gebruiken.

De Groenen zullen zich 'groen-constructief' opstellen, dat wil zeggen elk voorstel dat de groene samenleving een stukje dichterbij brengt zullen wij positief beoordelen. Wij zullen daarbij geen discussie uit de weg gaan. De anderen overtuigen is hierbij het doel. Wij willen niet zinloos polariseren om het polariseren, zoals dat helaas vaak gebeurt bij gebrek aan goede argumenten. Uiteindelijk gaat het erom dat er weer hoop op een leefbare toekomst kan ontstaan.

In dit programma zijn enige grote lijnen uitgestippeld volgens welke de Groenen hun beleid inhoud willen gaan geven.

Voorop staat dat de eisen die het milieu ons stelt als randvoorwaarden voor het te voeren beleid worden beschouwd.

Dit is een logisch gevolg van het ecologisch principe. Deze randvoorwaarden worden in het 2e hoofdstuk bepaald aan de hand van onderdelen als milieuhygiëne, natuur- en landschaps-bescherming, ruimtelijke ordening, grondstoffenbeheer en energie. De menselijke behoeften en de sociaal-economische mogelijkheden om deze behoeften te bevredigen worden behandeld in de hoofdstukken 3 en 4. Er wordt hier niet alleen concreet rekening gehouden met de grenzen die in het 2e hoofdstuk zijn aangegeven, maar ook met het uitgangspunt gelijkwaardigheid. In de hoofdstukken 5 en 6 worden allerlei aspecten van het besturen, van contacten en van overleg, behandeld, zowel binnen de eigen lokale, regionale en nationale samenleving, alsook zich uitstrekkend over de grens naar de internationale samenwerking.

HOOFDSTUK 2 - MILIEUBELEID

De vervuiling van de lucht, de bodem en het water hebben overal reeds geleid tot aantasting van de gezondheid van mensen en tot ernstige schade aan de dieren- en de plantenwereld en aan cultuurgoederen. Ons huidig bestaan en het bestaan van de toekomstige mensheid hangen af van het milieu. Daarom zal het milieubeleid voorwaarden moeten stellen voor alle andere beleidsterreinen zoals verkeer en vervoer, economie en ontwikkelingssamenwerking, en niet andersom.

Milieubeleid is een essentieel onderdeel van het leven op aarde en kan onmogelijk los worden gezien van de andere beleidsgebieden. Het zou bijvoorbeeld een illusie zijn om te denken dat de milieuproblemen op de wereld oplosbaar zijn bij een ongelimiteerde bevolkingsgroei. Op dit terrein heeft de overheid een adviserende functie, want ingrijpen in de persoonlijke levenssfeer past niet in een moderne democratie.

Milieubeleid omvat het beleid in de hieronder te bespreken vijf deelgebieden: milieuhygiene, natuur- en landschapsbeheer, ruimtelijke ordening en woningbouw, grondstoffenbeheer en energiebeleid. Deze betreffen het gebruik van de ruimte op aarde en van de in, op en rond onze planeet aanwezige dieren, planten, water, lucht en grondstoffen. Deze vijf beleidsonderdelen zijn sterk vervlochten met elkaar en ook weer met andere beleidsgebieden.

2.1 Milieu

Milieuhygiene moet volgens de Groenen vooral gericht worden op het voorkomen van chemische, fysische en biologische vervuiling en, waar deze reeds aanwezig is, op de bestrijding ervan. Dit dient te gebeuren door het menselijk samenleven zo in te richten dat alleen stoffen worden gebruikt die op korte termijn in natuurlijke kringlopen kunnen worden opgenomen. Het liefst zien wij dat de stoffen door de natuur zelf in kringloop gebracht worden. Wij achten het echter acceptabel dat de mens er zorg voor draagt dat natuurvreemde stoffen in natuurlijke kringlopen worden opgenomen, mits bij dit proces geen gevaar bestaat dat er stoffen vrijkomen die schadelijk zijn voor mens of milieu. Door het werken in kringloopsystemen en -processen zal ook het gebruik van grondstoffen drastisch kunnen verminderen.

Concrete maatregelen:

- a. Beperking van de uitworp van verzurende stoffen en 'broei kasgassen': zwaveldioxiden, koolstofdioxiden, kooldioxide (mondiaal met 90%). Zolang de uitworp nog plaats vindt, en waar het niet te vermijden is moet ze worden belast met een heffing.
- b. Een totaalverbod op produktie en gebruik van chemisch synthetische bestrijdingsmiddelen (zoals omschreven in de richtlijnen van de Stichting Keur Alternatief voortgebrachte Landbouwproducten SKAL); zolang dat totaalverbod niet mogelijk is: een verbod op produktie en gebruik van middelen waarvoor een alternatief voorhanden is (zoals schoffelen, al dan niet machinaal e.d.) en de invoering van statiegeld op verpakkingen van bestrijdingsmiddelen.
- c. Een onmiddellijk verbod op CFK's en halonen (veroorzakers van de aantasting

- van de ozonlaag).
- d. Als uitgangspunt 'de vervuiler (gebruiker) betaalt'. Alle milieukosten (ook afvalverwerking enz) moeten in de prijs worden doorberekend.
  - e. Het toepassen van Milieu Effekt Rapportages (MER) op produkten, afval, processen, zowel bij bestaande als nieuwe. Een MER moet besluitkracht krijgen.
  - f. Afvalscheiding bij de bron, zodat de verschillende afvalstromen kunnen leiden tot onder andere hergebruik en compostering; bij afvalinzameling moet worden uitgegaan van haalsystemen - en niet van brengsystemen - omdat het rendement hiervan veel groter is. Zolang dit nog niet het geval is dienen in het hele land inleveringsdepots gemakkelijk bereikbaar aanwezig te zijn.
  - g. Een verbod op, en voor een overgangsfase heffingen op, wegwerpartikelen, alsmede een verdere invoering van statiegeld.
  - h. Een veel strengere normstelling voor de industrie, de landbouw en het verkeer, en voor apparaten en installaties.
  - i. Subsidie voor milieu-technologie. Deze moet dezelfde positie krijgen als bijvoorbeeld medische technologie (d.w.z. het economisch rendement mag niet alleen bepalend zijn voor toepassing).
  - j. Ter voorkoming van misleidende reclame en om tot een milieuveiligere verpakking te komen dient op de verpakking van voedingsmiddelen de volledige samenstelling te worden vermeld van inhoud en verpakking.
  - k. Een verbod op alle processen waarbij kankerverwekkende of anderszins schadelijke stoffen kunnen vrijkomen.
  - l. De invoering van een Milieu Beschermings Tarief.
  - m. Snelle aanpassing van bestaande produktie- en onderzoeksmethoden aan de eis van aanvaardbaarheid voor het milieu.
  - n. Het voorkomen van de belasting van het milieu door geluid, warmte, straling, stank en trilling, gepaard aan een betere controle op de naleving van de huidige wetgeving.
  - o. Een verbod op het storten van afval, gecontroleerd door een verplicht te stellen boekhouding van gevaarlijke stoffen.
  - p. Een verbod op fosfaten, in was- en reinigingsmiddelen, alsmede een verbod op, en in een overgangsfase een heffing op, chemische afvalstoffen zoals bepaalde detergents, schadelijke fosfaatvervangers en optische witmakers en wasverzachters.
  - q. Een gebod op het terugwinnen van freonen o.a. uit koelkasten.
  - r. Het stopzetten van alle afvaldumpingen en -lozingen in oppervlakte-, grond- en zeewater.
  - s. Bij lozingen op oppervlaktewater moet worden uitgegaan van de normen die gesteld zijn door de waterleidingwet. De wet op het oppervlaktewater en de waterleidingwet moeten worden gekoppeld.
  - t. Snellere ontwikkeling van schone technologie en van de markt verwijderen van ongewenste produkten.
  - u. De toetsing van Nederlandse activiteiten op hun milieuvervuilende effecten in het buitenland; is er sprake van milieu-onaanvaardbaarheid dan volgt een verbod.
  - v. Toetsing van buitenlandse produktiemethoden en produkten aan de Nederlandse normen van milieu-aanvaardbaarheid; wordt hieraan niet voldaan dan volgt een invoerverbod.
  - w. Toetsing van andere buitenlandse activiteiten op milieuvervuilingseffecten in Nederland; bij milieu-onaanvaardbaarheid oplossingen zoeken d.m.v. bi- en multi-lateraal overleg.

- x. Het dwingend voorschrijven van milieu-testen voor nieuwe produkten. Degene die de vernieuwing wenst dient de milieu aanvaardbaarheid te bewijzen. Hierbij dient gelet te worden op de emissie van schadelijke stoffen, het ontstaan van schadelijk afval en het energiegebruik tijdens de produktie, de gebruiks- en de afval-fase van het produkt. Ook de lange termijn-effecten dienen voor de innovatie te worden onderzocht. Bij twijfel geldt een produktie-verbod.

2.2 Natuur- en landschapsbeheer

De natuur en het landschap worden vernietigd door de uitbreidingsdrift op het gebied van de woningbouw, het verkeer en de ontgrondingen (bijv. grind- en zandwinning). Ook de vervuiling door producenten en consumenten heeft bijgedragen aan de teruggang van natuurlijke systemen. De grotere zoogdieren zijn bijna allemaal verdwenen evenals vele vogel- en plantesoorten. Juist een grotere verscheidenheid maakt een natuurlijk gebied waardevol.

Daarom moet het beleid in de eerste plaats een effectieve bescherming van alle nog resterende natuurterreinen en waardevolle landschappen voorstaan. Daarnaast moeten de inspanningen gericht zijn op uitbreiding van natuur en landschap met daarbij de nadruk op kwaliteit en ruimte.

Ook buiten de specifiek beschermde natuur- en landschaps-gebieden dienen planten en dieren beschermd te worden om een zo groot mogelijke soortenrijkdom en individu-uitwisseling te behouden. Het beleid moet absoluut niet gericht worden op alleen maar reservaat-vorming en daarbuiten de afbraak van de natuur blijven toestaan.

Bij het behoud en herstel van natuur en landschap komen elders in dit programma (milieu, belastinghervorming, basisinkomen) bepleite maatregelen te hulp. Door het goedkoper maken van arbeid door middel van belastingverlaging en eventueel basisinkomen is een instroming van arbeidskrachten mogelijk in de bos- en de landbouw.

Daardoor kan meer aandacht besteed worden aan effectieve natuurbescherming en aan het herstel van de diversiteit in milieu's.

Biologische kennis is onmisbaar om de bedreigde natuur te redden. Vreemd genoeg komen grote groepen biologen momenteel niet aan de slag.

De natuur en ons landschap hebben ook een esthetische waarde. Hoeveel Nederlanders in de steden zijn niet vervreemd van bijvoorbeeld de schoonheid van de wisselende seizoenen? Deze esthetische waarde is een van de tegenhangers van een te eenzijdige waardering van een materialistische cultuur. Liefde voor en kennis van de natuur komt niet alleen de natuur maar ook de mens zelf ten goede.

Concrete maatregelen:

- a. Effectueren van de bescherming van natuurgebieden en landschappen in bestemmings- en streekplannen door het instellen van beschermingszones, door het verplicht stellen van gedetailleerde natuur- en landschapsplannen in streek- en bestemmingsplannen, en door uitgebreide controle.
- b. Inkrimping van de veestapel met ca. 40% in vier jaar tijd.

- c. Afwijzing van olie- en gasboringen, pijpleidingen, sportterreinen, inpolderingen en militaire oefeningen in natuurgebieden of met een negatief uitstralings-effect op natuurgebieden.
- d. Afsluiting voor het publiek van kwetsbare natuurgebieden terwille van hun behoud.
- e. Jacht wordt verboden; in een overgangssituatie kan waar afschot nodig zou zijn menselijk ingrijpen worden toegestaan.
- f. Via strategische aankoop van landerijen worden storingsvrije 'groene corridors' gevormd ter doorverbinding van bestaande natuurgebieden en verhoging van de ecologische stabiliteit.
- g. Verantwoorde beheersing van diverse waterpeilen.
- h. De natte natuurgebieden, vaak unieke kinderkamers van het waterleven in de wereld, krijgen onder andere via beheersplannen meer aandacht.
- i. Financiële, technische en morele ondersteuning van agrariërs die hun bedrijf willen aanpassen aan de bescherming van natuur en landschap; stimuleren dat kennis van de natuur kan worden geïntegreerd onder de Nederlandse bevolking.
- j. Het stimuleren van milieu-educatie in het werkplan van scholen met ondersteuning door milieuverenigingen en de oprichting van veldstudie-centra.
- k. Naleving van internationale natuurbeschermingsverdragen (bijv. bescherming van de das); toetsing van Nederlandse activiteiten in het buitenland aan deze verdragen en aanpassing van deze verdragen bij strijdigheid.

2.3 Ruimtelijke ordening en woningbouw

De beschikbare ruimte in Nederland is beperkt. Toch worden er vanuit verschillende maatschappelijke sectoren voortdurend nieuwe aanspraken gedaan op de reeds overvolle ruimte. Het gevolg daarvan is dat er bijna dagelijks conflicten zijn tussen de verschillende vormen van ruimtegebruik. Meestal delft de natuurlijke ruimte daarbij het onderspit. Met name in de Randstad heeft het ruimtegebruik een uiterste grens bereikt.

De primaire taak van de ruimtelijke ordening is de zorg voor de kwaliteit van de woon-, werk- en leefomgeving. Tegelijk is er de zorg voor de ecologische ruimte. De ruimte moet dusdanig worden ingericht dat mensen zich thuis voelen in hun omgeving, dat de leefomgeving herkenbaar blijft en dat nieuwe activiteiten hun menselijke schaal behouden. Grootschaligheid dient te worden vermeden. Vervlechting van wonen, werken en recreëren moet worden bevorderd. Mensen moeten meer zeggenschap krijgen over de inrichting van hun eigen omgeving.

Concrete maatregelen:

- a. Bevordering van het bijeenhouden van wonen en werken in de steden en de dorpen. Dit is mogelijk door de introductie van lokale, schone, kleinschalige bedrijvigheid en buurtvoorzieningen. Door deze vervlechting zal de druk op de openbare ruimte - met name de vervoersbehoefte - afnemen.
- b. Versterking van de woonfunctie in de binnensteden, met name daar waar winkel- en kantorencentra na sluitingstijd een tot vandalisme aanzettend doods stadscentrum achterlaten.
- c. Verlegging van de nadruk op nieuwbouw naar beheer van het bestaande. Met het oog op de vergrijzing en de kleinere gezinnen aanpassing van de bestaande

- woningvoorraad aan de woonbehoeften. Groot onderhoud aan gebouwen wordt voorlopig aftrekbaar; dit scheidt ook werk.
- d. Samenwonen dient een woonlastenbesparing op te leveren voor de samenwonenden. Ook voor ouderen worden woongroepen aangemoedigd. Geen voordeurdelerskorting. Geen belasting op kamerverhuur.
  - e. Het bevorderen van hergebruik van leeggekomen panden en grond.
  - f. Stimulering van het gebruik van mens- en milieuvriendelijke bouwmaterialen.
  - g. Bevordering van compact bouwen in kleinschalige steden.
  - h. Bevordering van casco-bouw (het uitsluitend optrekken van de basisstructuur van een pand, waarbij de verdere inrichting aan de bewoner wordt overgelaten); dit geldt met name voor woon-werk-casco's.
  - i. In compact gebouwde stadsbuurten wordt speelruimte voor jong en oud geschapen; daar waar onvoldoende trottoirs zijn worden deze aangelegd. Bescherming van stadsbuurten tegen ruimtebeslag door auto's van buiten.
  - j. Bevordering van beplantingen, gevelbegroeiing en daktuinen in de binnensteden.
  - k. Stimulering van voorzieningen zoals wasserettes, werk- en andere collectieve ruimten; met name waar deze de vraag naar woonoppervlak doen afnemen.
  - l. Verbetering van de woonomgeving door verbetering van de groenvoorziening, vrouwen kindveilige(r) inrichting en schepping van autovrije wijken.
  - m. Toetsing van vestigingsbeleid voor industrie en winkelbedrijven aan ecologische normen zoals vervoersafstand.
  - n. Braakliggende bouwgrond en industrieterreinen worden geschikt gemaakt voor ecologische land-, bos- en tuinbouw.
  - o. Waar gewenst nutstuinen aanleggen in de eigen woonomgeving van tuinsteden.
  - p. Jonge mensen moeten zich in hun geboorteplaats kunnen vestigen; de bouw van koophuizen voor stedelingen het platteland moet worden ontmoedigd.
  - q. Ecologisch niet verantwoorde landinrichtingswerken en inpolderingen zijn ongewenst. Bevordering van met windmolenbemaling te regelen peilverschillen binnen bestaande landbouwgebieden.
  - r. Uitbouw van het systeem van erfpacht tegen kostprijs om de grondwaarde te benutten voor de mede-financiering van het basisinkomen en de overheid een instrument te verschaffen voor een ecologisch verantwoord grondgebruik.
  - s. Elke ruimtelijke ingreep van enige omvang dient - op zijn minst - onderworpen te worden aan een MER (milieu-effect-rapportage).

2.4 Grondstoffenbeheer

Willen wij niet op een sluipende wijze onze beperkte voorraden grondstoffen opmaken, dan zullen wij drastisch anders moeten omgaan met hetgeen ons rest. Wij moeten bedenken dat alles wat wij nu verspillend gebruiken, zoals aardgas, afgenomen wordt van onze kinderen. In feite beroven wij hen van hun bestaansbronnen. Ook de manier waarop wij omgaan met grondstoffen uit de derde wereld, bijv. hardhout, koper, uranium, is ronduit schandalig.

Dit alles betekent dat een andere aanpak op meerdere terreinen nodig is, zoals het gebruik van duurzame producten, het sterk opwaarderen van kringloop- en hergebruik (recycling), een rationeel beheer van bestaande voorraden en een verbod op nieuwe grondstoffen-winningen wanneer er negatieve gevolgen (te verwachten) zijn voor natuur en landschap en toekomstige generaties.

Concrete maatregelen:

- a. Aanpak van afvalproblemen door:
  - stimuleren van het voorkomen van het ontstaan van afval.
  - gescheiden inzamelen van afval en gescheiden ophalen.
  - afvalverwerking gericht op tijdelijke opslag en hergebruik.
  - stimuleren van het oprichten van reparatiewerkplaatsen en kringloopbedrijven met behulp van belastingvoordelen.
- b. Gebruik van produkten geproduceerd van stoffen uit zogenaamde flow-voorraden, afkomstig van natuurlijke (groei)processen zoals zonne-energie, wind-energie en hout.
- c. Tegengaan van overbodige sloop en stimuleren van hergebruik van sloopmateriaal.
- d. Verbod op het gebruik van niet-kringloopbare stoffen.
Er moet een totaalverbod komen op dumping van giftige en niet-afbreekbare stoffen in het milieu.
- e. Hergebruik van de afvalstroom kan worden opgevoerd met:
  - * Huishoudelijk afval minstens 50%
  - * Grof huisvuil ca 50%
  - * Bouw- en sloopafval 80%
  - * Kantoor-, winkel- en dienstenafval minimaal 15%
- f. Het storten van (bedrijfs)afval moet verboden worden. Een verplicht te stellen boekhouding van gevaarlijke stoffen dient ter controle worden ingevoerd. Afval mag alleen door een staatsbedrijf worden vervoerd.
- g. Zuinig beheer van de sterk afnemende voorraden chroom en zink op aarde.
- h. Drastische vermindering van klei-, zand- en grindwinning.
- i. Drastische verscherping van de beschermingsmaatregelen voor grondwater.
- j. Beleidsmatig de huishoudens en bedrijven stimuleren tot bewust en beperkt watergebruik, eventueel invoeren van gescheiden waterleidingsystemen.
- k. Educatie en voorlichting geven ten aanzien van het voorkomen van afval, gebruik van energie en grondstoffen, de levensduur van produkten en de gevolgen van grondstoffenwinning elders op de wereld.
- l. Geen korting toestaan op grootverbruik, maar geleidelijk een progressief prijssysteem invoeren voor grondstoffen waarvan de voorraden zeer beperkt zijn.
- m. Geen uitverkoop van gasvoorraden.
- n. Aan de veroorzakers van afval moet een prijs worden doorberekend, afhankelijk van de hoeveelheid, de schadelijkheid en de verwerkingskosten.
- o. Bedrijven moeten verplicht worden een afvalplan op te stellen, waarin wordt aangegeven hoe tot afvalvermindering zal worden gekomen.

2.5 Energie

Een kwart van de wereldbevolking neemt 84% van al het energieverbruik voor haar rekening. Op die manier worden de toekomstige ontwikkelingskansen van de derde wereld al bij voorbaat om zeep geholpen. Als men in de derde wereld per hoofd evenveel energie zou gaan verbruiken als wij hier dan zouden de energievoorraden in de wereld in een minimum van tijd opgesoupeerd zijn.

Ons gebruik van energie neemt steeds grotere vormen aan: om ons te verplaatsen (auto), om ons te helpen (allerlei elektrische apparaten), om ons te verwarmen (onze woningen worden groter en de kamertemperatuur hoger). Ook wordt de energie (elektriciteit) op steeds groter schaal geconcentreerd opgewekt. Hierdoor wordt het inspelen op nieuwe opwekkingsvormen van energie en op energiebesparing steeds moeilijker en wordt het economisch rendement hiervan bij voorbaat verminderd. Het restwarmte-gebruik wordt door de geconcentreerde opwekking bemoeilijkt en er treden grote energieverliezen op bij transport. Dit kan dan zelfs leiden tot prijsverhogingen bij energiebesparingen.

Naast het feit dat de voorraad fossiele brandstoffen eindig is, moet worden vastgesteld dat bij energie-opwekking uit deze brandstoffen grote hoeveelheden gevaarlijk afval vrijkomen waar wij geen raad mee weten (broeikas-effect, zure regen, vliegias, slakken). Als het energiebeleid niet drastisch gewijzigd wordt zal er tegen het broeikas-effect en de verzuring nauwelijks iets kunnen worden gedaan. Zonder grote veranderingen zal, mede als gevolg van de zeer grote bevolkingsgroei op vele delen van de wereld, het energieverbruik op aarde in het jaar 2050 zijn verdubbeld. Kernergie levert het volstrekt onoplosbare probleem op van het radio-actieve afval en kan daarom op geen enkele wijze een rol spelen bij de oplossing van het energie- en opwerkingsafval-probleem. Daarom moet snel op grote schaal een begin worden gemaakt met energie-opwekking door zonne-, wind- en waterkrachtcentrales. Warmtekrachtkoppeling moet daarbij worden toegepast om het rendement te verhogen.

Deze nieuwe aanpak houdt ook een decentralisatie van de energieproductie in. Decentralisatie van de elektriciteitsproductie betekent het overschakelen naar kleinere productie-eenheden. Hierdoor kan worden ingespeeld op lokale en regionale behoeften en kan de capaciteit sneller worden aangepast. Ook kan dan gemakkelijk op andere energiebronnen als zon, wind en water worden overgestapt en is warmtekracht-koppeling een vanzelfsprekendheid. Energiebesparingen zijn de eerste stappen die op alle energieverbruikende terreinen worden gezet. De overgang op zonne-wind- of andere niet-fossiele energiebronnen heft de afvalproductie bij de energie-opwekking op.

Concrete maatregelen:

- a. Uitbreiding van de energiebesparingsprogramma's.
- b. Beperking van energie-gretige apparaten.
- c. Onmiddellijke beeindiging van alle kernenergie-activiteiten.
- d. Decentralisatie van de besluitvorming met betrekking tot de energievoorziening en de energieproductie.
- e. Stimulering van energie-opwekking met behulp van niet-fossiele middelen, onder andere door uitbreiding van de mogelijkheden om tegen een goede prijs aan het net te leveren.
- f. Bouw van een windmolenpark aan de Moerdijk, bij Hoek van Holland en op andere geschikte plaatsen in Nederland.
- g. Het verantwoord opslaan van vliegias uit de elektriciteitscentrales.
- h. Uitbanning van de invloed van buitenlandse energieactiviteiten die ingaan tegen bovenstaande doelstellingen zoals het Kalkarproject en de aankoop van kernenergiestroom.
- i. Geen uitverkoop van gasvoorraden.

- j. Het stimuleren van energiezuinig vervoer.
- k. Invoering van een progressieve energieprijs: hoe groter het verbruik, hoe hoger de prijs.
- l. Opbrengsten uit energie worden aangewend ten behoeve van onderzoek naar en uitvoering van energiebesparing en de ontwikkeling van schone en duurzame energie-opwekking.

HOOFDSTUK 3 - BEHOEFTE

Enkele zeer belangrijke beleidsvelden op het gebied van behoeften en de bevrediging ervan vinden wij in dit hoofdstuk bijeen, namelijk landbouw, industrie en techniek, onderwijs, volksgezondheid, verkeer en vervoer, en recreatie. Deze beleidsvelden zijn sterk met elkaar vervlochten en elk ook weer verbonden zijn met de andere sectoren zoals milieu en de sociaal-economische sector. De uit de vorige eeuw stammende politieke ideologieën die nu nog steeds een overwegende invloed uitoefenen op het beleid, gaan uit van de onvermijdelijkheid van ongelimiteerde materiële behoeften in de samenleving waaraan zoveel mogelijk tegemoet moet worden gekomen. De Groenen zien de behoeften die zich in samenleving voordoen als een samenhangend geheel, dat wil zeggen dat onbevredigbare behoeften vervangen kunnen worden door bevredigbare behoeften. Als aan de materiële basisbehoeften van mensen voldaan is en ook aan de andere menselijke behoeften integraal de juiste aandacht wordt geschonken dan verdwijnt spontaan de eenzijdige behoefte aan ongelimiteerde materiële groei.

3.1 Landbouw

Gezien de overproductie en de milieuschade (overbemesting, drinkwatervervuiling, verzuring, bodemverschraling) die zowel de mens, de natuur en het landschap, alsook de landbouw op langere termijn bedreigen, is een drastische verandering in de landbouw noodzakelijk. De agrariër mag hiervan echter niet het slachtoffer worden, aangezien deze situatie vooral het gevolg is van het nationale en het EG-beleid tot nu toe.

Landbouw is een zeer wezenlijk en zeer praktisch contactvlak tussen mens, natuur, milieuzorg, gezondheid en de vervulling van basisbehoeften en dient daarom ecologisch gezien een centrale positie in te nemen.

De landbouw moet veranderd worden in een ecologisch verantwoorde produktie. Dat houdt onder andere in:

1. Produktie van kwaliteitsvoedsel op basis van de natuurlijke mogelijkheden, dus zonder een hoog gebruik van energie en grondstoffen zoals kunstmest en voer uit de derde wereld.
2. Integratie van natuur- en landschapsbescherming in de landbouw, financieel te ondersteunen uit overbodig geworden EG-fondsen voor opslag e.d.
3. Een systeem van contingentering - het per sector afspreken van de hoeveelheid produktie - dat vanuit sociale en ecologische overwegingen voorziet in een goed doordachte produktiebeheersing. Deze contingentering moet zo worden toegepast dat zij bijdraagt tot:
  - uitbreiding en waarborging van de werkgelegenheid in de landbouw,
  - een rechtvaardig inkomen voor iedereen werkzaam in de agrarische sector,
  - opheffing van de benadeling van kleine ondernemingen,
  - grondgebondenheid (het zelf produceren van de benodigde grondstoffen) en diversificatie (verschillende soorten van produktie).

Ook andere deelgebieden (bijv. energie, industrie) hebben invloed op de landbouw. Denk aan oppervlakte- en grondwater-verontreiniging, grondwater-onttrekking, zure regen en de gevolgen van een kernenergie-ongeval.

Vanzelfsprekend moet de landbouw hiertegen worden beschermd en schade aan de landbouw moet worden vergoed.

Concrete maatregelen:

- a. Stimulering van en prioriteitsverlening aan ecologisch verantwoorde bedrijfsvoering, onder andere door financiële, technische en morele ondersteuning bij overschakeling naar ecologische bedrijfsvoering.
- b. Stimulering van directe verkoop van zelfverbouwde produkten onder andere door bijv. boerenmarkten.
- c. Het richten van de landbouw op een grotere verscheidenheid aan soorten planten en dieren teneinde een zo groot mogelijke variatie en stabiliteit, afgestemd op onderscheiden grondsoorten, te bewerkstelligen, ter verfraaiing van het landschap en om continuïteit in erfelijk materiaal te waarborgen.
- d. Afstemming van onderzoek en voorlichting op ecologische landbouw en onderzoek naar de bedreiging van de landbouw door andere menselijke activiteiten.
- e. Inkrimping van de huidige veestapel met 40% in vier jaar tijd.
- f. Beperking van mestgiften tot de natuurlijke behoefte van het gewas. Mestnormen afstemmen op het fosfaat- en nitraatgehalte in de bodem en op bescherming van grond- en oppervlaktewater. De normen voor nitraat in het drinkwater moeten omlaag, voorlopig tot onder 25 mg per liter.
- g. Financiële ondersteuning, in de overgangperiode, van de agrariër voor beperking van de mestproduktie.
- h. Financiële vergoeding voor natuur- en landschapsbescherming.
- i. Stimuleren van de koop en verkoop van ecologische landbouwprodukten door het verleggen van de belastingdruk.
- j. Geen uitvoering van ingrijpende landinrichtingswerken.
- k. Geen verdere intensivering van de landbouw; verbod op dierbatterijen.
- l. Stimuleren dat de nederlandse bevolking minder vlees gaat eten, zodat er minder eiwit- en mineraalrijk voedsel aan de derde wereld hoeft te worden onttrokken.
- m. Produktie zo veel mogelijk voor de eigen regio, seizoengebonden en zonder gebruikmaking van milieugevaarlijke bestrijdingsmiddelen en van voor mens of dier schadelijke diergeneesmiddelen en/of groeipreparaten.
- n. Algeheel verbod op genenmanipulatie. Octrooien op planten en dieren moeten worden verboden.
- o. Stopzetting van de ruilverkaveling.
- p. Algeheel verbod op bont- en pelsfokkerijen; verbod op import van bont en pelsdieren.
- q. Totaalverbod ,ook internationaal, op het doden van bedreigde diersoorten (walvis, zeehonden e.d.)
- r. Uitbreiding van het bosbouwbeleid. Leidraad hierbij is de grote verscheidenheid van belangen: gebruikshout, beschutting, recreatie, handhaven van gezond leefmilieu voor dier, plant en mens, waterhuishouding enz. De variatie in aanplant, afgestemd op grondsoort en bodemgesteldheid, is essentieel. Niet alleen het nut voor de mens, maar ook het nut in breder en dieper verband (landschapsschoon, stabiliteit van ecosystemen) moet basis voor het beleid zijn.
- s. Onderzoek naar de mogelijkheden van de invoering van een erfpachtsstelsel in de landbouw.

3.2 Industrie en technologie

De snelle ontwikkeling van industrie en techniek in de laatste honderd jaar heeft voor de mens veel gerief gebracht. Echter het heeft ook een zware claim op onze samenleving gelegd wat betreft natuur, grondstoffen, gezondheid, ruimte enz. Daarom moet de verdere ontwikkeling worden bijgestuurd. Industrieën moeten verplicht worden om ecologisch verantwoorde procestechnologie te ontwikkelen. Industrie en techniek moeten worden ingezet om op mens- en milieuvriendelijke wijze een op gelijkwaardigheid gebaseerde samenleving te verwerklijken. Wij hebben het vertrouwen in de industrie en de techniek dat zij binnen krachtige normen ten aanzien van het milieu zich mensvriendelijker kunnen ontwikkelen.

Moderne procestechnologie, management en organisatie maken het allang mogelijk om de verouderde produktiestructuur van ons land om te buigen van verspillende en vervuilende massafabricage naar uitgebalanceerde en zuinige kringloopproduktie. Deze ombouw van het 'meer' naar het 'beter' kan krachtig bevorderd worden door het verleggen van de belastingdruk van arbeid naar grondstoffen, energie, kapitaal en winst.

Een grote schoonmaak van de vele door de industrie vervuilde stortplaatsen in ons land is absoluut noodzakelijk. Daar is zeer veel geld voor nodig. Het bedrijfsleven, de overheid en de burger moeten gezamenlijk, ieder naar draagkracht, dit immense probleem aanpakken. Alleen door samenwerking van alle betrokkenen is een efficiënte aanpak mogelijk. Daar waar de vervuiler op te sporen is zal de schoonmaak door de vervuiler (dit kan ook de gebruiker zijn) moeten worden betaald. De verantwoordelijkheid ligt daar waar de kennis en middelen zijn en ook de macht is om die te gebruiken. Fondsvorming door het bedrijfsleven zelf zal de nog onbekende risico's voor de komende jaren moeten dekken. Speurwerk naar bergingsmethoden en het onschadelijk maken zal moeten bevorderd worden. Een boekhouding van chemische stoffen moet worden opgezet en bijgehouden. Op grond van ervaringsgegevens kunnen de kosten voor het opruimen en onschadelijk maken als een soort statiegeld worden geheven over soortgelijke nog in omloop zijn de stoffen. Dit bedrag wordt na legale vernietiging terugbetaald. Daarmee is de financiële kringloop gesloten.

Bij de verdere ontwikkeling van industrie en techniek dienen wij tevens rekening te houden met de kwetsbaarheid van onze samenleving voor ondemocratische omwentelingen, voor natuurrampen of voor ongelukken die te wijten zijn aan technisch of menselijk falen. De overheid dient richtlijnen te geven om (de gevolgen van) deze risico's te minimaliseren.

Concrete maatregelen:

- a. Begunstiging van vestiging van mens- en milieuvriendelijke bedrijven, eventueel met een structurele subsidiering.
- b. Stimulering van het bedrijfsleven een milieuvriendelijk beleid te voeren door het stellen van milieunoodzakelijke normen.
- c. Bij de beoordeling van technische innovaties en reorganisaties de maatschappelijke kosten, zoals belasting van het milieu, werkloosheid, ruimtebeslag en grotere afhankelijkheid van basisvoorzieningen van een steeds minder te controleren technisch en organisatorisch apparaat, een belangrijke rol laten spelen.

- d. Subsidiering van activiteiten gericht op het opheffen van bestaande milieuproblemen; dit mag er niet toe leiden dat de oorzaak van het milieuprobleem blijft voortbestaan (subsidie voor mestverwerking bijv. mag niet leiden tot een blijvende acceptatie van agrarische overproductie).
- e. Omschakeling van de wapenindustrie naar mensvriendelijker productie (zie ook Vrede en Veiligheid).

3.3 Gezondheidszorg

Verregaande overheidsinmenging in de persoonlijke levenssfeer willen de Groenen terugdringen als achterhaald en stammend uit de tijd van wijdverbreide volksziekten en onmondigheid. We willen de bevrijdende kaders scheppen waarbinnen patiënten zelf arts en geneeswijze kunnen kiezen, waarin ze vertrouwen hebben. Patiëntenkringen sluiten overeenkomsten met groepspraktijken. De overheid beperkt zich tot de financiële handreiking en laat de vestiging ook vrij.

Een preventieve, zorgzame en op menselijke maat afgestemde gezondheidszorg staat voorop. Meer aandacht voor de problemen van de oudere en zwakkere mens is uitgangspunt.

Een elementaire ziektekostenverzekering zien de Groenen als een individueel recht. Genetische informatie mag niet misbruikt worden om mensen verzekeringen te weigeren. Ontwikkelingen, met name in biotechnologie en medische wetenschap moeten via gerichte investeringen in milieu-vriendelijke, vreedzame en "ethisch verantwoorde" richting gestimuleerd worden en voorts met verder te ontwikkelen risico-analyses worden begeleid.

Speciale aandacht moet worden besteed aan het onderzoek naar vormen van geneeskunde die uitgaan van de mens als eenheid van lichaam en geest, en naar onderzoek op het gebied van de menselijke ecologie, dit is de studie van het effect van de omgeving en het milieu op de mens.

De Groenen willen naar een menselijke, kleinschalige gezondheidszorg, waarin ieder mens ook leert meer verantwoordelijkheid te dragen voor zijn of haar gezondheid.

Concreet stellen we de volgende maatregelen voor:

- a. Bevorderen van alternatieve geneeswijzen.
- b. Decentralisatie van ziekenzorg.
- c. Bevordering van de eigen verantwoordelijkheid voor de gezondheidstoestand d.m.v. voorlichting en educatie op het terrein van voeding en leefpatronen.
- d. Een wettelijk verbod op het gebruik van genetische gegevens voor andere dan medische doeleinden.
- e. Meer aandacht voor de geestelijke gezondheidszorg, ook vanuit andere beleidsvelden, met name die in de sociaal-economische sector. Het scheppen van deeltijdbanen zou een te zware arbeidsdruk op werkenden kunnen doen afnemen en baanlozen de mogelijkheid kunnen geven om zichzelf -waar dat nodig is- weer als zinvol te ervaren.
- f. Een elementaire ziektekostenverzekering, waarin alternatieve geneesmethoden zijn opgenomen dient een vast onderdeel te worden van het basis(=levens)inkomen.

- g. De bevordering van de samenwerking tussen arts en psycholoog.
- h. Een verbod op kunstmatige kleur-, geur- en smaakstoffen.
- i. Betere en onafhankelijke voorlichting over de risico's van medische behandeling.
Een verbod op de export van medicijnen en "voorbehoedmiddelen" die bij ons niet zijn toegestaan.
- j. Een verbod op het experimenteren met menselijke embryo's, zwangerschappen en abortussen. Grote voorzichtigheid met iedere vorm van niet-biologische conceptie (reageerbuisbabies, spermabanken enz.).

3.4 Onderwijs en wetenschappen

Onderwijs is te sterk gericht op eenzijdige diploma's, prestaties, competitie en getuigschriften aangepast aan de commerciële arbeidsmarkt.

Het onderwijs richt zich nu vrijwel op het "nut van vakken voor de arbeidstoekomst van het kind. Dit "nut" wordt dan bepaald aan de hand van economische en technologische verwachtingen.

De toekomstige inpasbaarheid van een toekomstige arbeidskracht in een toekomstige maatschappij is echter geen objectief vast te stellen feit, maar een doelstelling die NU wordt nagestreefd. Daarmee verwordt het onderwijs tot een instrument om een trendmatige toekomst vast te leggen en te binden aan de economische en technologische belangen in de huidige samenleving.

Het onderwijs heeft daardoor niets meer met de ontwikkeling van het kind te maken. De immateriële dimensies van de menselijke persoonlijkheidsontwikkeling dreigen hierdoor volledig verloren te gaan, terwijl deze juist in een meer technologische samenleving van doorslaggevend belang worden. Onderwijs en (zelf)educatie zijn onmisbaar om een bewuste, vrije en verantwoordelijke samenleving te verwerkelijken. Overdracht van kennis speelt daarbij een belangrijke rol, maar het klaarstomen van inpasbare arbeidskrachten voor een veronderstelde "maatschappij van morgen" kan dat nooit zijn. Dat is immers de toekomst een (eenzijdige en achterhaalde) dwangbuis aanmeten.

Het onderwijs dient gericht te zijn op het verwerven van praktische, sociale en artistieke vaardigheden, op het verbreden van het eigen blikveld, op het leren zien van verbanden tussen ogenschijnlijk onsamenhangende zaken zoals b.v. ecologische kringlopen, op het leren zien van het detail in het geheel en andersom, op een meer wijsgerige vorming. Ook opleidingen die niet gericht zijn op een (goed) betaalde baan hebben daarom waarde voor de kwaliteit van de samenleving. Het vormende aspect mag niet langer uit het oog worden. Educatie moet aandacht besteden aan het lichamelijke en geestelijke welzijn van zowel de individu als de groep. In het onderwijs dient naast het aanleren van technologische en andere kennis, ook een centrale plaats te zijn voor de mogelijkheden en verantwoordelijkheden van de zelfstandige ontwikkelde mens in de samenleving en de natuur als geheel.

Dit geldt ook voor wetenschappelijk onderwijs en onderzoek. Deze dienen meer aandacht te schenken aan bijv. alternatieve energie-vormen, vredesonderzoek, ecologische (bedrijfsvoering in de) landbouw enz. Te sterk eenzijdige (theoretische) gerichtheid moet in het wetenschappelijk onderwijs worden afgewezen. Onderwijs kan in iedere levensfase een bijdrage leveren aan ervaringsverwerking met als doel persoonlijkheidsontwikkeling.

Onderwijs dient in dienst te staan van de mens als geheel in de samenleving van de toekomst - de verantwoordelijkheid voor de gehele aarde - en niet slechts in dienst

van de commerciële arbeidsmarkt van gisteren en vandaag.

Dit wordt o.m. bereikt door:

- a. Er dient vrijheid van onderwijs te komen. Niet de overheid, maar de ouders, leraren en kinderen dienen de inhoud en de inrichting van het onderwijs zelf in te vullen.
- b. De subsidie aan scholen dient gebaseerd te zijn op het aantal leerlingen in de school. Voor elke leerling staat een bepaald bedrag dat door de overheid vrijelijk ter beschikking wordt gesteld.
- c. Aanpassing van de leer en schoolwerkplannen
- d. Beperking van een op eenzijdige ontwikkeling gerichte leerplicht.
- e. Tegengaan van gevestigde rollenpatronen in de huidige samenleving, ook rollenpatronen die specifieke beroepen aan mensen opleggen (huishouden).
- f. Ethische aspecten van het vakgebied in de opleiding betrekken.
- g. De studiefinanciering mag niet lijden tot onaflosbare schuldvorming.
- h. Subsidie van publicatie-mogelijkheden voor baanloze wetenschappers.
- i. Openbaarheid van wetenschappelijke kennis.
- j. Het stimuleren van een breed aanbod in het onderwijspakket.
- k. Aan de universiteiten moet de vrijheid geschapen worden voor alternatieve research en theorievorming.
- l. Een verruiming van de onderwijs-mogelijkheden voor ouderen en baanlozen, met name die welke gericht zijn op vrije en verantwoordelijke persoonlijkheidsontwikkeling.

3.5 Verkeer en vervoer.

De enorme groei van het autogebruik en het gebruik van andere transportmiddelen heeft een zware slag toegebracht aan het milieu: zure regen, smog, autogassen enz. Bovendien vallen er per dag zo'n vijf doden en tientallen gewonden in het verkeer. Dagelijks zijn er kilometers lange files. De totale maatschappelijke kosten van de auto bedragen 6 tot 8 cent per kilometer.

In een klein land als Nederland is daarom een sterk verkeer- en vervoersbeleid noodzakelijk. Ecologische inpassing van het verkeer vereist ten eerste terugdringen van de verkeersbehoefte, bijv. door het vervlechten van wonen, werken en recreëren in kleinere ruimtelijke eenheden en door gebruik making van moderne communicatietechnieken. Ten tweede dient de resterende verkeersbehoefte zo mogelijk bevredigd te worden in de volgorde van lopen, fietsen, treinen, bussen.

Reizen per auto en vliegtuig moet worden teruggedrongen. Op termijn wordt gestreefd naar een fijnmazig openbaar vervoersnet dat het personenauto gebruik (uitgezonderd: invaliden) geheel kan vervangen. Hogesnelheidstreinen zijn in principe onaanvaardbaar en worden -alleen als daardoor een vermindering van meer vervuilende en energieverblindende vormen van vervoer optreedt- gedoogd.

Een ecologisch verantwoorde verkeers- en vervoerpolitiek vereist niet alleen een drastische verandering met betrekking tot de hoeveelheid en aard van het vervoer, ook dient de lading kritisch te worden beschouwd. Het vervoer van stoffen moet verboden worden wanneer hieraan onaanvaardbare risico's voor mens en milieu verbonden zijn. Door de verlaagde arbeidskosten die voortvloeien uit een wijziging van de belastingdruk en het

basisinkomen kan het mogelijk worden om meer personeel in te zetten bij het openbaar vervoer zodat het comfort en de veiligheid van de passagiers verhoogd wordt (met name die van ouderen, kinderen en gehandicapten).

De Groenen willen het mogelijk maken dat mensen die zonder auto willen leven ook auto-loos kunnen wonen in auto-vrije buurten.

Stad- en streekvervoer van zowel personen als goederen dienen te worden verbeterd en met de spoorwegen aaneengesmeed te worden tot vervoerketens zonder overstap- en overlaadbarrières. Experimenten met de streekbus, belbus en buurttaxie dienen meer kans te krijgen. Efficiënter gebruik maken van auto's moet worden bevorderd. De fiets meenemen in het openbaar vervoer moet gemakkelijker worden gemaakt. Een overal bruikbaar, eenvoudig, rechtvaardig en goedkoop tariefsysteem dient in het gehele openbaar vervoer -inclusief de taxi- te worden ingevoerd.

Door bij het transport de belastingheffing te verleggen van het voertuig naar de brandstof worden energiezuinige vervoerswijzen [tram, trein, schip] bevorderd.

Het spoor- en vaarwegstelsel moet in goede staat worden gehouden.

Concrete maatregelen zijn verder:

- a. Afschaffing van het rijkswegenfonds.
- b. Verhoging van de benzine-accijns.
- c. Invoering van 30 km zones en afgesloten zones in de binnensteden. Verbetering van het openbaar vervoer en het invoeren van een auto-loze zondag.
- d. Invoering van de snelheidslimiet van 90 km/u op de openbare weg en onderzoek naar verplichte invoering van snelheidsbegrenzing.
- e. Onderzoek naar de mogelijkheden om voor het jaar 2020 te komen tot een fijnmazig vervoerssysteem zonder normaal personenauto-verkeer. Er dienen goede alternatieven voor de personenauto ontwikkeld te worden. Wel moet deze beschikbaar kunnen blijven voor bijv. invaliden en in bepaalde beroepen.
- f. Stimulering van buurtbussen en taxigebruik.
- g. Volledige uniformering van tarieven en abonnementen van het openbaar vervoer.
- h. Invoering van een professioneel systeem van car-pooling.
- i. Geen verdere uitbreiding en aanleg van vliegvelden. Een verbod op binnenlandse vluchten, om te beginnen met reclamevluchten.
- j. De gemotoriseerde sport (auto- motorraces) dient aan banden te worden gelegd. Speedboten horen op de nederlandse binnenwateren niet thuis.
- k. Stopzetting van de uitbreiding van het wegennet.
- l. In een overgangsfase sterke verlaging (50%) van de tarieven van het openbaar vervoer, totdat ook bij andere vervoermiddelen de werkelijke kosten (waaronder de gemeentelijke bijdrage aan het wegennet en de milieukosten) doorberekend zijn.
- m. Invoering van aangepaste voorzieningen in het openbaarvervoer voor gehandicapten en bejaarden.
- n. Herverdeling en herinrichting van verkeersvoorzieningen ten gunste van fietsers en voetgangers.
- o. Het verminderen van de overstapbarrières door de ontwikkeling van vervoersketens tussen tram, bus en trein. Ook via de afsluitdijk.
- p. Het stimuleren van trams en trolleybussen in stadsdiensten i.p.v. de milieuonvriendelijke dieselbus. Bijvoorbeeld in steden als Groningen en Utrecht.
- q. Bevordering van de kleinschalige binnenvaart. Een verbod op gemotoriseerde pleziervaart in natuurgebieden.

- r. Een verbod op reclamevliegtuigen.
- s. Geen hoge snelheidstrein indien dit ten koste gaat van milieuvriendelijker openbaar vervoer. Verhoging van de capaciteit van bestaande intercity-railverbinding. Uitbreiding van het streektramnet.
- t. Enkele nachtelijke stoptreinen kunnen het hele land doorkruisen (bijv. Alkmaar-Maastricht; Leeuwarden Arnhem-Tilburg; Groningen-Rotterdam-Den Haag).
- u. Reiskostenvergoedingen dienen in principe in de vorm van strippen- en treinkaarten te worden uitbetaald.

3.6 Recreatie

Recreatie betekent letterlijk: herscheppen. De bedoeling van recreatie is duidelijk om mensen de gelegenheid te geven van stress en inspanning te herstellen. Helaas is dit bij sommige vormen van recreatie niet het geval. Het woord wordt te pas en te onpas gebruikt.

Door de toenemende behoefte aan 'recreatie' dreigt dit ten koste te gaan van het milieu. De Groenen staan voor een recreatie-vorm waarbij aantasting van het milieu zoveel mogelijk wordt beperkt en de mogelijkheden van op de -lichamelijke en geestelijke- gezondheid gerichte ontspanning en sport worden vergroot.

Dit wordt ondermeer bereikt door:

- a. Geen aanleg van pretparken, crossterreinen enz. in natuurgebieden. Geen particuliere speedboten op de binnenwateren.
- b. Geen aanleg van golfterreinen in natuur- en landbouwgebieden. De golfsport eist in dit ruimte-arme land relatief te veel ruimte op.
- c. Het stimuleren van rekreatiemogelijkheden in de omgeving van de eigen woonsituatie.
- d. Het bevorderen van fiets- en wandelmogelijkheden en tegengaan van autoverkeer in recreatiegebieden.
- e. Toestaan van beperkte kampeerfaciliteiten bij boerderijen.
- f. Stimuleren van de aanleg en instandhouding van trimbanen en ruiterspaden.
- g. Geen financiële ondersteuning van topsport.
- h. Het stimuleren van mensvriendelijke amateursport.
- i. Beperkingen moeten worden opgelegd aan de gemotoriseerde sport (auto- en motorraces).
- j. Het streven naar gemeenschapsbezit van alle grond, tenminste de natuurgebieden, met de mogelijkheid tot het aangaan van beheerovereenkomsten en erfpachtregelingen met particulieren en organisaties.

HOOFDSTUK 4 - SOCIAAL-ECONOMISCH BELEID

In de sociaal-economische beleidssector zijn de zes beleidsvelden opgenomen die zeer bepalend zijn voor het sociale leven in onze maatschappij. Op deze gebieden worden niet direct produkten afgeleverd, maar we hebben ook met behoeften te maken. Deze sector sluit dus nauw aan bij de behoeftensektor. Datgene wat in de inleiding van dat hoofdstuk is gesteld is ook hier van toepassing.

De Groenen verzetten zich tegen verdere economische groei en verspillingseconomie. Je kunt de milieuproblemen niet oplossen door ze te vergroten. Natuurlijk gaat de opbouw van een groene samenleving ook gepaard met vormen van economische groei, namelijk de groei van mens- en milieuvriendelijke bedrijvigheid. Dat we ons radicaal uitspreken tegen verdere economische groei is echter noodzakelijk omdat voortdurend blijkt dat het idee van economische groei steeds weer misbruikt wordt om grootschalige, milieuschadelijke en nutteloze produktie te bevorderen. Daar willen we af. Daarvoor in de plaats kunt u een groot aantal constructieve maatregelen van ons verwachten die de bevrediging van de materiele basisbehoeften en de bevrediging van de overige fundamentele behoeften van mensen veilig stellen (zie hoofdstuk 3). Een programma dat werkelijk voor het behoud van het milieu kiest, als het onze, moet zich voorlopig richten op selectieve, economische krimp (luchtvaart, chemische industrie, auto, veeteelt, verpakkingindustrie).

4.1 Economisch beleid

Sinds jaar en dag wordt het economisch beleid beheerst door het groei-idee. Het is echter duidelijk geworden dat eenzijdige economische groei niet meer leidt tot welvaart- en welzijns groei. Integendeel, verdere algemene produktieverhoging leidt tot welzijn- en welvaartsvermindering. 'De volgende generaties krijgen te maken met kosten waar geen baten tegenover staan', aldus het Nationaal Milieubeleidsplan.

Voortzetting van het huidige economische beleid leidt tot nog meer afvalproduktie, vernietiging van leefruimte, van natuur en landschap, grote verspilling van grondstoffen en energie, grote vervuilingen en tenslotte tot vernietiging van leven. Bovendien leidt het tot een enorme hang naar meer materiele zaken (produktie) en de sociale en geestelijke zaken worden vergeten en raken op de achtergrond. Hierdoor wordt het sociale en geestelijke klimaat dubbel aangetast. Enerzijds wordt er hierdoor aan het leefklimaat nog minder tijd en aandacht aan besteed (zelfs minder dan het minimum) en anderzijds wordt het nog minder gewaardeerd. Hierdoor ontstaat de mogelijkheid dat er ook te weinig financiën voor beschikbaar komen.

Automatisering, robotisering, verbeterde logistiek en organisatie dienen geleidelijk en zorgvuldig te worden ingevoerd.

Met behulp van het verleggen van de belasting op arbeid naar belasting op grondstoffen, energie, kapitaal en winst zijn de arbeidskosten zo te verlagen dat de werkgever gemakkelijker kiest voor het behoud van arbeidsplaatsen dan voor uitstoot en vervanging door (duurder gemaakte) automatisering. Ook de invoering van een basisinkomen voor iedereen maakt het mogelijk de loonkosten te verminderen.

Het lager belasten van arbeidsintensieve sectoren kan het mogelijk maken om gezondheidszorg, bejaardenhulp, onderwijs, wetenschap, kunst, openbaar vervoer, maar ook de kleine detailhandel, reparatie- en recyclingbedrijven, bouwnijverheid en

landbouw nieuwe arbeidskrachten op te laten nemen. Dit komt ook de kwaliteit van het geleverde produkt ten goede. Zo kan er meer aandacht en verzorging worden opgebracht voor mens, dier, landschap en gebouwde omgeving.

Het economisch beleid dient materieel, sociaal en geestelijk gericht te zijn op een verantwoorde en voldoende behoefte bevrediging, zonder dat het voortbestaan op lange termijn wordt geschaad, en dient een gelijkwaardige behandeling van mensen niet te verhinderen.

Een verandering in het economisch beleid kan o.a. worden bereikt door:

- a. Een verschuiving van materiaalproductie naar dienstverlening en ondersteunen van omschakeling van verspillingsproductie naar mens- en milieuvriendelijke productie.
- b. Meer waarde aan sociaal en geestelijke factoren (werkgelegenheid, sociale werkzaamheden, verpleging) toe kennen.
- c. Bij het aantrekken van bedrijven rekening houden met de gevolgen van productie en (afval)produkten.
- d. Reparatiebedrijven en productie van duurzame goederen te bevorderen.
- e. Vrijstelling van omzetbelasting voor reparatiearbeid en hergebruik-activiteiten.
- f. Heffingen op grondstoffen en milieu-intensieve produkten en diensten als overgangsmaatregel naar een afschaffing van dergelijke produkten en diensten.
- g. Invoering van statiegeld op zoveel mogelijk goederen (bijv. verpakkingen, televisietoestellen).
- h. In een overgangsfase naar basisinkomen het werken met behoud van uitkering te stimuleren, indien het werk past in de gestelde doeleinden.
- i. Premies (voorlopig) voor schone technologie, productie van milieuvriendelijke goederen en diensten; stimulering van energiebesparing en gebruik van duurzame energie.
- j. Strengere milieunormen, ook als de effecten optreden in het buitenland.
- k. Grensoverschrijdende samenwerking op economisch gebied. Versterking van de economische contacten en van uitwisseling van technologie met oost-europa.
- l. Bij prijsberekening de afvalgevolgen en het grondverlies mee berekenen.

4.2 Welzijnsbeleid

In de samenleving moet structureel rekening gehouden worden met en zorg gedragen worden voor de medemens. Duidelijke welzijnsproblemen liggen er op het gebied van de werkgelegenheid, de maatschappelijke positie van vrouwen, jongeren, langdurig werklozen, etnische minderheden, gehandicapten en ouderen.

Het welzijnsbeleid moet er dan ook vanuit gaan dat de mensen aan elkaar gelijkwaardig zijn en moet worden gericht op een mens-en milieuvriendelijker samenleving. Hierbij moet ieders medeverantwoordelijkheid voor en actieve deelneming aan de samenleving in zijn geheel worden benadrukt.

De werkgelegenheid is in het welzijnsbeleid een van de zwaarste problemen. De werkloosheid is structureel. De oplossing hiervoor moet worden gezocht in een verschuiving van het arbeidsethos naar zelfstandige vormen van zinvol leven en in een financieel-economische opwaardering van huishoudelijk werk, vrijwilligerswerk en verdere arbeidstijdverkorting.

Verder kan verbetering ontstaan als de samenleving niet gehinderd wordt door financiële straffen voor woongroepen (voorbedelerskorting) en L.A.T.-relaties (controle door sociale diensten).

De volgende maatregelen kunnen worden toegepast:

- a. Het mogelijk maken van nieuwe samenlevingsvormen die het isolement van mensen verminderen door een stimulerend beleid t.a.v. woongroepen (ook voor ouderen), jongeren- en ouderenactiviteiten. Meer mogelijkheden voor vollediger persoonlijkheidsontwikkeling.
- b. Decentralisatie van de ouderenzorg en meer zorg voor zelfstandige woonmogelijkheden.
- c. Opzetten van een krachtig ondersteunend beleid ter bevordering van integratie van gehandicapten op woon-, onderwijs- en werkgebied.
- d. Ontplooiingsmogelijkheden voor langdurig werklozen.
- e. Actieve bestrijding van discriminatie op basis van geloof, ras, leeftijd en sexe, o.a. door acties vanuit de gediscrimineerde groepen zelf. Positieve actie vraagt om een zorgvuldige afweging.
- f. Het sterk stimuleren van slachtofferhulp bij misdrijven.
- g. Het scheppen van de mogelijkheid van echte recreatie door middel van het ontwikkelen van de schoonheid-beleving van de natuur en de seizoenen.
- h. Het daadwerkelijk versterken en verbreden van de 1e lijnsgezondheidszorg.
- i. Het invoeren van een basisinkomen.

De Groenen willen meer aandacht voor het samenleving en de kwaliteit daarvan. Een positieve stimulering van de onderlinge verhoudingen en communicatie tussen mensen.

4.3 Arbeidsmarktbeleid

Het aanbod van arbeid op de arbeidsmarkt is in Nederland (en in vele andere landen) structureel groter geworden dan de vraag. De werkgelegenheid (in arbeidsjaren gemeten) bevindt zich nog steeds onder het niveau van 1980 en neemt slechts weinig toe. Met name de afname van het arbeidsvolume tussen 1980 en 1986 in de nijverheid is hier debet aan (ongeveer 220.000 arbeidsjaren). De groei op andere terreinen (o.a. commerciële dienstverlening) heeft deze afname niet kunnen goedmaken, niet in de laatste plaats vanwege het toenemende arbeidsaanbod en de voortdurend sterk toenemende produktiviteit per werknemer onder invloed van de ontwikkeling van wetenschap en techniek. Steeds minder mensen produceren steeds meer. Nederland heeft ruim 700 duizend baanlozen (officieel geregistreerd). Daarnaast bestaat echter een aanzienlijke verborgen arbeidsreserve. Schattingen van de WRR en het CBS van het totale onbenutte arbeidsaanbod liggen tussen 1.300.000 en 1.400.000 arbeidsgeschikte mensen die geen of onvoldoende werk hebben.

De overheid heeft gestreefd naar het weer "gezond" maken van de economie. Om het begrotingstekort te drukken werd sterk bezuinigd op de overheidsuitgaven; om de rentabiliteit van bedrijven te verbeteren werd de loonkosten-ontwikkeling afgeremd; om investeringen aan te moedigen werd de WIR ingesteld enz. Maar deze

ekonomische maatregelen hebben niet geleid tot vermindering van de structurele werkloosheid. Daarom was de overheid gedwongen om specifieke instrumenten tegen de werkloosheid in het algemeen en de langdurige werkloosheid in het bijzonder te beproeven. Het betreft hier: a. maatregelen gericht op de werkgelegenheidsverruiming (jeugdwerkgarantieplan, werkverruimende maatregelen enz.), b. plaatsingsbevorderende maatregelen (jeugd- ontplooiingsbanen, Wet Vermeend/Moor, loonsuppletierегeling enz.), c. scholing (studiekostenregeling werkzoekenden SKR, centra voor beroepsorientatie en beroepsbeoefening CBB, enz.) en d. overige maatregelen als START, Vrouw en werkwinkels enz.

Door het arbeidsoverschot op de arbeidsmarkt hebben deze inspanningen echter onvoldoende effect gehad. Een aantal maatregelen heeft voornamelijk geleid tot "verdringing".

Ook op de markt waar produkten en diensten aangeboden en gevraagd worden, heeft het overheidsbeleid echter gefaald. Op deze (produkt)markt is een groot vraagoverschot ontstaan: mensen hebben talloze niet of onvoldoende bevredigde behoeften en talloze -vaak ernstige- problemen wachten dringend om een oplossing.

Enkele voorbeelden:

- Het opruimen van gifgronden.
- Betere woningen.
- Verbetering van de kinderopvang.
- Verzorging en begeleiding van mensen die dat nodig hebben.
- Achterstallig onderhoud infrastructuur.

Een herstructurering van het arbeidsbestel is daarom noodzakelijk. De overheid zal maatregelen moeten nemen die de arbeids- en produktmarkt beter op elkaar laten aansluiten. Zij kan

dit doen door het stimuleren en in gang zetten van die economische activiteiten die gericht zijn op de bevrediging van bestaande behoeften op de produktmarkt, door het goedkoper maken van arbeid door de belastingen te verleggen, door het verstrekken van gerichte subsidies, het ontwikkelen van een betere milieuwetgeving (kontrole op naleving) en door het versoepelen van wetgeving die het werklozen belemmert voor zichzelf te beginnen en het verstrekken bij de daarbij behorende informatie (hoe en waar te beginnen, procedures enz.).

Daar waar het vraagoverschot samengaat met een niet koopkrachtige vraag (peuteropvang, begeleiding AIDS-patienten) en het dus voor ondernemers niet interessant is om te investeren moet de overheid de mogelijkheden uitbreiden diensten ten behoeve van de samenleving te verrichten zonder of slechts tegen een symbolische vergoeding (bijv. in de vorm van een OV-kaart en een Cultureel Paspoort). Het gaat hierbij niet eenvoudigweg om een uitbreiding van het huidige vrijwilligerswerk: Er moet gewerkt worden aan een organisatie-ontwikkeling, betere afstemming van het dienstenpakket en verbetering en verduidelijking van de rechtspositie van vrijwilligers enz. De uitbreiding van deze diensten is vanuit een aantal oogpunten een goede zaak: Economisch omdat het werk als voorbereiding op regulier werk kan dienen; sociaal: omdat het een preventief effect heeft op bijv. kriminaliteit, alcohol- en drugsverslaving en ethisch: omdat het vanuit moreel oogpunt onaanvaardbaar is dat mensen gedwongen inactief zijn.

Wel dienen garanties ingebouwd te worden tegen concurrentievervalsing en

verdringing van betaald werk door onbetaald werk.

Het basisinkomen levert aan deze ontwikkeling een essentiële bijdrage. Maar ook de versoepeling van de sollicitatieplicht is hiervoor noodzakelijk.

Op korte termijn dient aandacht besteed te worden aan het grote aantal langdurig werklozen, zeker waar het jongeren betreft. Juist voor jongeren biedt de reguliere arbeidsmarkt de mogelijkheid om zich tot volwassene te ontwikkelen en een plaats of functie binnen de samenleving te verkrijgen. Gebeurt dit niet dan bestaat de kans dat deze jongeren structureel aan de rand van de samenleving komen te staan en geen bijdrage meer kunnen/willen leveren aan het functioneren en verder ontwikkelen van de samenleving. Binnen CAO-onderhandelingen zullen concrete afspraken gemaakt moeten worden met als doel om jongeren aan werk te helpen.

Voor ouderen zullen mogelijkheden geschapen moeten worden om hun kennis, ervaring en inzichten aan te wenden ten behoeve van de samenleving en de afzonderlijke individuen daarbinnen. Voor ouderen dient tevens de mogelijkheid te bestaan om een kortere arbeidstijd te werken. Door het, afhankelijk van de mate van werkloosheid, verlagen van de leeftijd waarop mensen kunnen uittreden uit het arbeidsproces (indien ze dat wensen) is het mogelijk een arbeidsaanbod beter aan te passen aan de vraag. Op deze wijze kan het huidige starre economische stelsel meer dynamisch worden.

Concrete maatregelen:

- a. Arbeid dient goedkoper gemaakt te worden door het verleggen van de belastingdruk van arbeid op grondstoffen, energie, winsten enz.
- b. Stimuleren van (nieuwe) milieuvriendelijke economische activiteiten (d.m.v. subsidies en strengere milieuwetgeving c.q. controle op naleving hiervan).
- c. Versoepeling van de regelgeving voor werklozen die een eigen bedrijfje willen beginnen.
- d. Twintig uur vrijwilligerswerk per week bij een erkende vereniging of stichting wordt beloond met een OV-kaart en een Cultureel Paspoort.
- e. Versoepeling van de sollicitatieplicht.
- f. Het vastleggen van de baangaranties voor jongeren in CAO's. Daarnaast de invoering van een sociale dienstplicht voor jongeren.
- g. Geen discriminatie naar leeftijd enz. bij sollicitaties.
- h. De invoering van een basisinkomen.

4.4 Basisinkomen

Wat thans aan welvaart wordt voortgebracht is door de inspanning van vele generaties opgebouwd. Allen die nu en na ons leven komt daarvan een deel toe. In de huidige sociale wetgeving is daaraan op een verbrokkelde en teveel aan betaald werk gekoppelde wijze vorm gegeven. Vernederende controlepraktijken vloeien daaruit voort.

De Groenen willen het sociale zekerheidsstelsel vereenvoudigd zien tot een recht voor iedereen op een basisinkomen, onafhankelijk van werkpositie, persoonlijke relaties en samenlevingsvorm.

Het basisinkomen moet toereikend zijn voor een menswaardig bestaan. Daarbij verricht betaald en onbetaald werk beïnvloeden de hoogte van het basisinkomen niet.

Dat wordt vrij gelaten. Voor kinderen is het basisinkomen sterk leeftijdsafhankelijk.

Het huidige sociale zekerheidsstelsel is sterk gekoppeld aan eigen vermogen, loonarbeid en inkomensafhankelijke toeslagen. Zeer veel mensen zijn daarvan afhankelijk.

De Groenen houden rekening met praktische overwegingen, maar niet met de principiële bezwaren. Een kritiekloze arbeidsethos en sollicitatieplicht passen niet meer in deze tijd.

Het basisinkomen zal hoog genoeg moeten zijn om in een minimum van eerste levensbehoeften te voorzien, waar onder: huisvesting, kleding en voedsel. Dit moet dan wel gezien worden tegen de achtergrond van de overige maatregelen die wij in dit programma voorstellen: maatregelen die voor het noodzakelijk levensonderhoud kostenbesparend zullen werken.

Het basisinkomen wordt niet belast en wordt gefinancierd uit belastingopbrengsten:

- Winstbelasting, waarbij ten behoeve van kleine eenmansbedrijven de ondergrens niet wordt belast.
- B.T.W. op produkten en diensten, waarbij een hoog tarief voor grondstof- en energieintensieve produkten en diensten en een laag tarief voor arbeidsintensieve produkten en diensten.
- Uitkeringen, inkomens en eventueel grondwaarde.

Concrete maatregelen:

- a. Alle sociale uitkeringen aan volwassenen dienen nu reeds individueel te worden uitgekeerd.
- b. Afschaffing van de sollicitatieplicht.
- c. Verlegging van de belastingdruk van inkomen op winsten, energie en grondstoffen.

4.5 Milieu dienstplicht

De Groenen wensen de invoering van een milieu dienstplicht. Iedere burger van Nederland, man of vrouw, tussen de 18 en 21 jaar, stelt zichzelf een aantal maanden in dienst van de samenleving door op de een of andere manier deel te nemen aan werk voor milieubehoud en in het algemeen het leefbaar houden van onze omgeving. Hierdoor maken jonge mensen meer betrokken bij de verantwoordelijkheid van de mens voor de natuur en de relatie tussen de economie en de natuur.

Men mag vrijwillig kiezen wanneer en op welk gebied men zijn of haar dienst wil uitwerken. Er moeten uiteenlopende keuzemogelijkheden bestaan zoals bijvoorbeeld milieuorganisaties, reinigingsdiensten, biologische landbouwbedrijven, bosbeheer, diverse ambtelijke diensten, milieupolitie, milieuvriendelijke bedrijven in industrie en ambacht enzovoorts.

Concrete maatregel:

- Inventarisatie van activiteiten die in aanmerking komen voor het verrichten van milieu dienstplicht.

HOOFDSTUK 5 - SAMEN LEVEN

Op uiteenlopende wijzen werken mensen samen om de samenleving leefbaar te houden. Er zijn verschillende vormen van samenwerking tussen mensen mogelijk, sommige zijn meer, andere minder gewenst. Belangrijk is dat ieder van ons die speelruimte krijgt die noodzakelijk is voor een harmonische ontwikkeling. Om dit te bewerkstelligen zijn regels nodig om de kwetsbaren te beschermen, om de uiteenlopende capaciteiten van mensen tot ontwikkeling te laten te komen en om ervoor te zorgen dat ieder van ons voldoende invloed kan uitoefenen op de bestuurlijke besluitvorming.

5.1 Bestuur

Gestreefd wordt naar democratisering op het gebied van openbaar bestuur en in andere sectoren, zoals bedrijfsleven (onder andere energievoorziening), gezondheidszorg, onderwijs en welzijnswerk. In principe wordt uitgegaan van decentrale, zichzelf besturende regio's. Zij scheppen zoveel mogelijk ruimte voor zichzelf besturende bedrijven en instellingen.

Onder regionalisatie verstaan De Groenen dat het accent van het maatschappelijk leven, economisch, politiek en cultureel, dient te worden verschoven van de staat of van de 'suprastatelijke' eenheid, zoals bijvoorbeeld de Europese Gemeenschap, of zelfs van de 'wereldmarkt', naar de regio, een eenheid vaak kleiner dan de staat. De omvang van de regio wordt bepaald door natuurlijke of culturele omstandigheden (bijvoorbeeld een taal of een hoofddialekt). Dit wil echter niet zeggen dat elke regio economisch zichzelf moet kunnen bedruipen, zich politiek alleen met zichzelf moet bezighouden en haar culturele ontwikkeling moet beperken tot datgene wat binnen haar grenzen ontstaan is. Economische arbeidsverdeling, politieke samenwerking en culturele uitwisseling tussen regio's blijft noodzakelijk en wenselijk.

Waar De Groenen zich tegen afzetten is de huidige trend van voortdurende schaalvergroting van het menselijk samenleven. Deze leidt tot een steeds grotere concentratie van economische middelen, van politieke macht en tot een steeds omvangrijker culturele gelijkschakeling.

De overheid dient op centraal niveau slechts bevoegdheden te hebben over zaken die iedereen aangaan (bijv. strafrecht, basisvoorzieningen, milieubelasting-normen en bepaalde belastingen). In ons land betekent dit dat het centrale parlement bevoegdheden en geld zal moeten afstaan aan de provincies en gemeenten.

De burger dient nauwer betrokken te zijn bij de democratische besluitvorming. Dit kan door het houden van brede maatschappelijke discussies met beslissingsbevoegdheid van de deelnemers of in sommige gevallen door middel van (lokale) referenda. De initiatieven van (groepen) burgers om referenda af te dwingen dienen te worden verbreed. Voor lokale zaken dienen meer mogelijkheden voor lokale

referenda te bestaan.

Daarnaast dienen (lokale) enquêtes over politieke beleidszaken meer gewicht te krijgen, bijvoorbeeld door ze voor sommige kwesties (bestuurlijke samenvoegingen, de vestiging van grote projecten enz.) verplicht te stellen. Bij referenda dient er voor gewaakt te worden dat referenda niet voor demagogische doeleinden kunnen worden aangewend. Democratie is meer dan alleen het tellen van de stemmen, het is ook het waarborgen van de fundamentele rechten van minderheidsgroeperingen, welke dat ook zijn.

De Groenen zijn een tegenstander van partij-politiek. Wij vinden het een ongezonde zaak dat er in politieke praktijk vaak een uniforme stemdwang ligt op de leden van de fractie van een politieke partij, waardoor de volksvertegenwoordigers hun verantwoordelijk naar de kiezers niet meer waar kunnen maken. Verscheidenheid aan meningen, ook binnen een politieke partij, is een belangrijk democratisch goed, dat niet mag worden opgeofferd aan het belang van de partij of de wens te kunnen blijven regeren. Het gaat ons om de zaak zelf en blokvorming voor of tegen een politieke groepering achten wij ongewenst.

Openbaar bestuur moet worden verlost van topzware, niet creatieve bureaucratieën en zich voltrekken langs heldere, democratisch controleerbare lijnen, die allereerst democratische zeggenschap waarborgen over het eigen, regionale, niveau. Bevoegdheden en budgetten worden daarom verlegd naar (raden van) de mensen zelf of het bestuurlijke niveau dat het dichtste bij hen staat.

Ieder mens dient baas te zijn in eigen leven, dat wil zeggen dat de overheid zich dient te beperken tot het scheppen van ontwikkelingsmogelijkheden met aan de basis veelvormig onderwijs en vele soorten therapie mogelijkheden. De overheid dient de individuele vrijheid niet te beknotten door selectieve subsidiëring van bijv. bepaalde geneeswijzen ten koste van andere.

Dit kan worden bereikt door:

- a. Het voor iedereen doorzichtig en toegankelijk maken van de besluitvorming en inspraakprocedures, o.a. door de besluitvorming regionaal dichterbij de burger te brengen.
- b. Het invoeren van brede maatschappelijke discussies met beslissingsbevoegdheid van de deelnemers en/of door het scheppen van meer mogelijkheden voor het houden van referenda en enquêtes.
- c. Het scheppen van meer mogelijkheden voor actieve deelneming aan politieke besluitvorming binnen politieke partijen.
- d. Het tegengaan van burokratische tendensen.
- e. Leesbare verslagen, vergunningen en bezwaarschriftenbehandeling.
- f. Regelmatige, duidelijke financiële verantwoording.

5.2 Cultuur

Cultuur wordt in onze maatschappij steeds meer ondergewaardeerd. Dit vindt zijn oorzaak o.a. in de sterke gerichtheid van onze samenleving, de vergrote centralisering en het onbewustzijn van de rol die cultuur in ons dagelijks leven speelt. Voorbeelden voor het laatste zijn de invloeden vanuit de reclame op ons consumptiegedrag en de steeds grotere taalvervlakking.

De ontwikkeling en het bewaren van de (nog) aanwezige culturele verscheiden-

heid is ons inziens van wezenlijk belang. De wijze waarop wij onze samenleving politiek en economisch inrichten en, met name nu, voor de toekomst vastleggen in technokratische zin, zal zijn neerslag krijgen in de 'cultuur'. De trend is momenteel om het culturele steeds meer in te passen en afhankelijk te maken van de economische structuur en ook de mensen zelf steeds meer te vormen naar de economische eisen en dus naar de eisen van de technologie en technocratie, dus: kunstmatigheid. De Groenen zijn van mening dat dit in cultureel opzicht een heilloze weg is en dat alleen kreative, wakkere, kritische en onbevangen mensen een levende cultuur kunnen dragen.

Een van de belangrijkste doelstellingen van het cultuurbeleid is daarom het tegengaan van tendensen tot culturele gelijkschakeling en de vervreemding van de eigen cultuur. Tegelijkertijd zal het cultuurbeleid ook gericht moeten zijn op het versterken van de bereidheid van alle culturen van de wereld om van elkaar te leren.

Cultuurbeleid moet bijdragen aan het ombuigen van passieve cultuurconsumptie naar actieve deelname. Cultuur dient ter stimulering van de creativiteit en het gevoelsleven, maar daarnaast mag cultuurbeleid ook een opvoedend element in zich dragen.

Cultuur kan mensen de gelegenheid bieden onvermoede aspecten van het mens-zijn te ontdekken en verder te ontwikkelen. In dit opzicht heeft cultuur dan ook een welzijnsfunctie. Het schrikbarende hoge aantal zelfdodingen in onze samenleving geeft aan dat er in onze huidige 'cultuur' iets mis is. Het voor de alledaagse leven noodzakelijke basisvertrouwen in de zin van het bestaan is aangetast.

Concrete maatregelen:

- a. Het stimuleren in de breedste zin van het woord van amateuristische kunstbeoefening.
- b. Het stimuleren van kleinschalige kunstvormen.
- c. Het cultuurbeleid t.a.v. de televisie dient gericht te zijn op bevordering van meer kwaliteit in de programma's. De televisie is een goed medium om allerlei belangwekkende en onbekende terreinen onder de aandacht van het kijkerspubliek te brengen. De Groenen zijn een tegenstander van commerciële televisie, omdat we bezwaar hebben tegen de overheersing van de cultuur door de economie.
- d. Het streven naar behoud van cultuurhistorische monumenten, waarvan er veel door de luchtverontreiniging ernstig worden bedreigd.
- e. Het stimuleren van archeologische en historische kennis van ons land. Uitbreiding van de bescherming(smogelijkheden) van (potentiele) archeologische opgravingsgebieden.
- f. Ruimte laten voor het behoud en de ontwikkeling van dialecten. Het in ere houden van de regionaal-culturele verscheidenheid.
- g. Het culturele erfgoed, zowel van nederlandse als van andere origine, dient beschermd te worden en zoveel mogelijk toegankelijk te zijn voor het publiek.
- h. Het stimuleren van kennis van andere culturen dan de onze.
- i. Veel aandacht, ook in praktische zin, voor creativiteitsontwikkeling en kunstbeoefening in het onderwijs.

5.3 Vrouw-man verhoudingen

De verhouding tussen vrouwen en mannen is vaak niet goed. Er is soms sterke machtsongelijkheid, onderwaardering van elkaars bijdrage aan de samenleving en verwaarlozing van elkaars identiteit en natuurlijke gevoelens. Veel mensen hebben, o.a. door hun specifieke vrouw/man-identiteit niet "echt" de mogelijkheid gekregen te ontdekken wie ze in wezen zijn, wat ze echt voelen, willen, wat ze voor elkaar voelen en van elkaar willen en wat ze niet willen. Het rollenpatroon ontnemt hen de mogelijkheid te ontdekken in hoeverre zij mannelijk of vrouwelijk willen of kunnen zijn.

De mogelijkheden om via de politiek de diepere aspecten van het mens-zijn tot ontwikkeling te brengen zijn beperkt. Mensen zijn vrij om hun eigen levenswijze te kiezen voor zover deze anderen niet schaadt. De wetgeving mag mensen nooit dwingen tot een bepaalde kijk op het mens-zijn of op het leven. Toch is het mogelijk om door een betere wetgeving meer mogelijkheden aan mensen te geven die hen bij het ontdekken van hun eigen wezen en bij het kiezen voor een eigen levenswijze kunnen helpen. Het is belangrijk dat mensen, vrouwen en mannen, elkaar beter gaan begrijpen opdat ze meer voor elkaar kunnen gaan betekenen. De liefde tussen mensen onderling, van welke gaardheid dan ook, is de basis die ook leidt naar meer liefde en respect voor de wereld waarin we leven.

Een aantal maatregelen zijn nodig om mensen beter te beschermen in de specifieke omstandigheden waarin ze kunnen verkeren. Vooral voor vrouwen dienen er meer mogelijkheden te worden geschapen voor scholing of werkervaring in beroepen waar hun belangstelling naar uit gaat. De veiligheid van met name vrouwen voor wat betreft bereikbaarheid van woningen en openbare gelegenheden dient te worden verbeterd. Subsidiëring en erkenning van autonome vrouwenzelfhulporganisaties kan een bijdrage leveren aan het ontdekken en oplossen van de specifieke vrouwenproblematiek. Daarnaast dient er meer scholing te zijn over de specifieke vrouwenproblematiek in de reguliere hulpverlening, zoals psychosociale hulpverlening, huisartsen, politie, rechters en gyneacologen.

Niemand kan een ongewenst-zwangere vrouw verplichten om wel of niet abortus te laten plegen - uiteindelijk gaat het om inzicht in de kwaliteit van het leven. Daarom zijn wij er als Groenen voor om zoveel mogelijk daadwerkelijke en praktische steun te verlenen wanneer vrouwen beslissen om het kind toch geboren te laten worden. In geval van abortus kunnen de kosten gedragen worden door de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten.

Het is ongewenst dat abortus als 'voorbehoedsmiddel' wordt aangewend. De beslissing voor wel of geen abortus ligt uiteindelijk bij de vrouw zelf. Er dient een goede informatie voorlichting en steunende begeleiding te zijn om tot een goed overwogen en persoonlijke beslissing te komen. De vrouw beslist hierbij over het leven van haar eventuele kind, haar lichaam en haar leven. Drie maanden betaald zwangerschapsverlof voor de bevalling, en zes maanden betaald ouderschapsverlof na de bevalling, naar eigen inzicht te verdelen over beide ouders, om ook de vader te betrekken bij de verandering die de geboorte van een kind teweeg brengt. De vrouw dient, als zij alleenstaande is, meer mogelijkheden te krijgen om zelf het kind groot te kunnen brengen. Dit kan o.a. door verbetering van de kinderopvang en eventuele gezinsverzorging. Overheid en bedrijfsleven dienen in alle gevallen bij te dragen aan

een goede kinderopvang voor kinderen tot veertien jaar. Bij de ziekte van een kind is een betaald verlof van een van de ouders of verzorgers noodzakelijk.

Alle vormen van samen wonen dienen gelijkberechtigd te zijn. In het onderwijs moet meer plaats zijn voor persoonlijkheidsvorming en de verantwoordelijkheden van het ouderschap, bijv. door klassegerekenen over de ontwikkeling van de leerlingen zelf, of door het gezamenlijk bespreken van de verschillende visies op het leven.

Er dient meer aandacht en steun te zijn voor de slachtoffers bij de aangifte en afhandeling van zeden- en agressiedelicten. Herhaling dient zoveel mogelijk te worden voorkomen. De straffen dienen voor zover mogelijk gericht te zijn op een mentaliteitsverandering van de dader. Zedendelicten binnen en buiten het huwelijk dienen gelijk te worden behandeld. Meer steun dient te worden gegeven aan de slachtoffers van seksueel misbruik, seksueel geweld en ongewenste intimiteiten. Er dient hiervoor meer aandacht te zijn op scholen, in bedrijven en elders.

Er mag geen druk op de vrouw worden uitgeoefend om, om wat voor reden dan ook, abortus te laten plegen, bijv. door artsen of door verzekeringsmaatschappijen. Grote terughoudendheid is ook vereist met iedere vorm van niet-biologische conceptie (reageerbuis- babies, spermabanken enz.). Kommercieel draagmoederschap dient verboden te worden.

Onderzocht moet worden waar de visies en theorieën van de "mannenmaatschappij" de oorzaak zijn van de specifieke vrouwenproblemen.

Er moet ook meer aandacht zijn voor de specifieke mannenproblematiek. Het kan hierbij gaan om zaken als vaderschap, de gevolgen van werkloosheid voor de rol van de man, het leren omgaan met alle mogelijke gevoelens die door situaties in de moderne samenleving worden kunnen worden opgeroepen, de (acceptatie van) de uiting van gevoelens. Ook van mannen worden vaak rollenpatronen verwacht die buiten hun mogelijkheden vallen.

Concrete maatregelen:

- a. Er dient een basisinkomen te zijn voor iedereen, zodat ieder (volwassen) mens financieel onafhankelijk is en de vrije keuze heeft te beslissen over hoe hij of zij wil leven, studeren of werken, samen of alleen wonen, met of zonder kinderen.
- b. Voorbehoedsmiddelen moeten opgenomen worden in het ziekenfondspakket.
- c. Tot ca. veertien jarige leeftijd dient er goede kinderopvang te zijn.
- d. Een verbod op kommercieel draagmoederschap, omdat dit onherstelbare schade kan veroorzaken bij het kind. Goede voorbereiding en voorlichting van de draagmoeder.
- e. Opname van alle gevallen van abortus in de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten.
- f. Uitbreiding van het zwangerschaps- en ouderschapsverlof.
- g. Een zelfstandige verblijfsvergunning voor vrouwelijke immigranten.
- h. Gelijke sociale berechtiging, echter geen aanmoediging, voor personen die werkzaam zijn in de porno-industrie en prostitutie.
- i. Meer veiligheid op de openbare weg.
- j. Serieuze aandacht en steun voor slachtoffers bij de aangifte en juridische afhandeling van zedendelicten.
- k. Betere scholing van de reguliere hulpverlening over vrouwenproblematiek.
- l. Gelijke betaling van mannen en vrouwen voor hetzelfde werk.

m. Onderzoek naar de specifieke mannenproblematiek op sociaal, juridisch en seksueel gebied.

5.4 Kinderrechten

Kinderen zijn in aanleg vrije, bewuste menselijke wezens en dienen ook de rechten te krijgen die de ontwikkeling van die aanleg tot een vrij, onafhankelijk, bewust en verantwoordelijk mens mogelijk maakt. Door hun grote afhankelijkheid kan de schade die een verkeerde opvoeding, eenzijdig onderwijs, perverse reclame en commerciële doelstellingen aan een kind kan veroorzaken blijvend onherstelbaar zijn, daarom moet de

maatschappij er zorg voor dragen dat kinderen in de noodzakelijke harmonie en zekerheid op kunnen groeien en niet de speelbal worden van de willekeur, de neigingen tot kneden of de ongeïnteresseerdheid van volwassenen, die van hun natuurlijke gevoelens van (ouderlijke) liefde zijn vervreemd.

Een kind is geen bezit van zijn of haar ouders. Het is niet geboren om de ouders uitsluitend tot plezier te zijn. Het is geen object dat tot eindprodukt gekneed moet worden. Het kind ontwikkelt zich vanzelf op een natuurlijke wijze als het de juiste speelruimte, aandacht en liefde krijgt. Alle volwassenen in het algemeen en de ouders in het bijzonder hebben daarbij de verplichting om kinderen datgene wat ze materieel en psychisch nodig hebben te verschaffen.

De sociale wetgeving in Nederland is aangevangen met het verbod op kinderarbeid, toch is deze nog steeds niet geheel verdwenen. Op veel plaatsen op de wereld is kinderarbeid zelfs de meest voorkomende vorm van slavernij en dat risico is daarom ook in ons land nog aanwezig.

Een kind heeft het recht om geestelijk en gevoelsmatig zichzelf te kunnen zijn. Dit betekent dat de maatschappij daarom alert moet zijn om excessen als incest en kindermishandeling zoveel mogelijk te voorkomen. Ook geestelijke kindermishandeling door verwaarlozing of juist overdreven sturing kunnen het levensgeluk en de toekomst van kinderen vergallen.

De maatschappij dient er tevens zorg voor te dragen dat het kind door studie en spel de mogelijkheid krijgt zijn of haar kansen in de samenleving te vergroten. Dat betekent dat het kind thuis en op school de gelegenheid moet krijgen om bijvoorbeeld huiswerk te kunnen maken. Het merendeel van de hoger opgeleiden in onze samenleving komt nog steeds zelf uit de hoger opgeleide milieu's, omdat de begaafde kinderen uit andere milieu's slechtere aanvangskansen krijgen. De achterstand die zij daardoor oplopen is in zeer veel gevallen later niet meer in te lopen.

Steeds meer is er een tendens de verantwoordelijkheden op scholen en kinderopvangcentra af te schuiven: vaders die het te druk hebben met hun werk en moeders die met zichzelf bezig zijn kiezen dan de makkelijkste weg om van het kind af te zijn. De norm van een 40-urige werkweek valt in het nadeel van de (aandacht voor) kinderen uit. Scholen en kinderopvang kunnen ouders niet vervangen.

Daarnaast heeft ieder mens het recht om zijn of haar natuurlijke identiteit zelf vast te stellen ook in die gevallen waarin door de afwezigheid van natuurlijke gezinsband deze identiteit voor het kind onbekend is gebleven. Het kind heeft ook, voor zover mogelijk, een omgangsrecht met beide (groot)ouders en met leeftijdgenoten.

Tot slot hebben kinderen ook recht op een leefbare toekomst, volwassenen hebben de plicht om hiervoor -voor zover dat in hun vermogen ligt- zorg te dragen,

met name waar het om de bescherming van het milieu, de materiële overlevingskansen en de uitputting van natuurlijke bestaansbronnen gaat.

De verantwoordelijkheid van volwassenen ten opzichte van kinderen strekt zich in deze tijd verder uit dan de natuurlijke liefde die van ouders of verzorgers verwacht mag worden. Geboorteregeling is voor de meeste mensen te verwezenlijken. Het verwekken van een nieuw mensje is daarmee een bewuste keuze geworden. Door deze beslissingsvrijheid van de ouders telt ook de verantwoordelijkheid van de ouders ten opzichte van de rechten van het kind zwaarder.

Concrete maatregelen:

- a. Ieder kind heeft recht op zinvol onderwijs en op de begeleiding door bekwame opvoeders.
- b. Een kind heeft later recht om te weten wie zijn natuurlijke ouders zijn.
- c. Een verbod op kommerciële draagmoederschap.
- d. Ieder kind heeft het recht hetzij op school, hetzij thuis of elders de studies te volgen waarvoor het geschikt is.
- e. Kinderen dienen voldoende speelgelegenheid te hebben, ook buitenshuis in grote steden.
- f. Kinderen hebben recht op door hen gewenste sociale contacten met leeftijdgenoten, ouders en grootouders.
- g. Aan kinderen mogen geen taken worden opgelegd, hetzij op school, hetzij in het leger of elders die hun geestelijke of emotionele ontwikkeling forceren en daardoor schaden.
- h. Het stimuleren van deeltijdbanen is nodig om (de tijd en aandacht van) ouders weer aan de kinderen terug te kunnen geven.
- i. In het belang van kinderen en hun kinderen dienen bestaansbronnen, natuur en milieu beter beschermd te worden.

5.5 Rechten van het dier

In Nederland worden heel wat dieren slecht behandeld. Terwijl huisdieren worden vertroeteld en worden gevoerd met steeds delicatesse gerechtten staan er massa's dieren in te kleine hokken, aan kettingen, op roosters in 'batterijen' opgeslagen, tot ze ver genoeg zijn opgefokt om te worden geslacht. Het is een zeer gruwelijke vorm van dierenmishandeling die zo snel mogelijk verboden moeten worden. Om dat te bereiken moet er een vergaande dierenbeschermingswet worden ingevoerd.

Dierenmishandeling valt nu onder 'zedemisdrijven'. Het mishandelen van dieren wordt -voor de wet- als aanstootgevend gezien: 'in strijd met de goede zeden'. (Dit betekent dat, als onze goede zeden veranderen, we ook anders gaan kijken tegen het mishandelen van dieren). Kennelijk is alleen belangrijk wat mensen er van vinden, het gevoel van het mishandelde dier schijnt niet ter zake te doen.

Er moet een wet komen die uitgaat van de 'eigen' waarde van dieren. Dit houdt bovendien in dat er een totaalverbod komt op genenmanipulatie bij dieren. Als wordt uitgegaan van de intrinsieke waarde van ieder dier is het niet toegestaan om in te grijpen in de erfelijke eigenschappen, die zijn ontstaan gedurende lange evolutieprocessen.

Op het gebruik van proefdieren moet een algeheel verbod komen. Voor eventueel noodzakelijke medische proeven kunnen ontheffingen worden aangevraagd.

Concrete maatregelen:

- a. Totaalverbod op genenmanipulatie bij dieren.
- b. Stimuleren van verder onderzoek naar alternatieven voor dierproeven.
- c. Afschaffing van alle proeven op dieren, waarbij slechts in medisch noodzakelijke uitzonderingsgevallen ontheffing kan worden verleend.
- d. Afremmen van de introductie van nieuwe chemische stoffen voor zuiver commerciële doeleinden, als het gaat om stoffen waarvan testen noodzakelijk is (bijv. cosmetica).
- e. Een verbod op batterijen van slacht- en pelsdieren.
- f. Een verplichte, strikt afgedwongen dierenwelzijns wetgeving introduceren om dieren te beschermen tegen de wrede excessen in de bio-industrie.

HOOFDSTUK 6 - INTERNATIONALE SAMENWERKING

Door de moderne ontwikkelingen van de techniek vinden vaker en intensiever contacten plaats tussen de verschillende landen en volken op de wereld. De handelingen van mensen op zeer uiteenlopende plaatsen op de wereld beïnvloeden elkaar sterk. Dit kan een voordeel zijn als door een verbetering van de communicatie en het menselijk inlevingsvermogen mensen hun verantwoordelijkheden ten opzichte van elkaar gaan beseffen en de culturele pluriformiteit van die ene mensheid gaan waarderen.

De technische ontwikkelingen kunnen echter ook een gevaar inhouden waar mensen de schadelijke gevolgen van hun handelingen op elders wonende mensen gaan afwentelen. In een moderne wereld mag het beperkte groepsbelang niet langer overheersen, maar dienen spelregels geschapen te worden die alle mensen en volken op de wereld de beste kansen geven om zich in harmonie met anderen optimaal te ontplooien.

6.1 Internationale orde

De huidige samenwerking tussen landen is onvoldoende. Vanuit een eenzijdig belangdenken wordt de verantwoordelijkheid ten aanzien van anderen, die elders leven, niet waargemaakt.

De zure regen van wester- of oosterburen, al naar gelang de wind waait; het dumpen van goedkope produkten uit of in andere landen waardoor de eigen produkten niet meer worden verkocht en een afhankelijkheidsrelatie ontstaat; het vluchten van mensen naar andere oorden; de export van hier verboden goederen naar andere landen enz. Dit zijn allemaal voorbeelden van problemen die wij elkaar internationaal aandoen.

Door een goede samenwerking tussen de landen van de wereld kan hierin verandering komen. Belangrijk is daarbij dat wij allen lokaal juist handelen en mondiaal -elkaars belang beseffend- leren denken.

De Groenen streven naar het ondersteunen van internationale initiatieven van overheden en van particuliere instanties die een bijdrage leveren aan het tot stand komen van een mens- en milieuvriendelijke wereld. De groene beweging is zelf een bewustwordingsproces van de rechten en verantwoordelijkheden van mensen ten opzichte van elkaar en van de natuur. Het is een netwerk van activiteiten die er op gericht zijn om de leefbaarheid van het leven voor mensen, dieren, planten op de gehele wereld, nu en voor de toekomst, te beschermen. Door dit internationale karakter kan de groene beweging een belangrijke rol spelen bij het leggen van internationale vriendschappen, bij het internationaal beschermen van mensen- en volkenrechten en door internationaal de gevolgen van kortzichtig menselijk handelen ten opzichte van de aarde aan het licht te brengen. Door het internationaal uitwisselen van kennis kan dit groene netwerk oplossingen vinden voor problemen die niet centraal, ver van het probleemgebied kunnen worden opgelost. Doordat de groene wereldbeweging niet eenzijdig

de belangen van een bepaalde bevolkingsgroep verdedigt, maar alle waarden bewaakt die het leven moeten ondersteunen is zij ook in staat oplossingen aan te geven die rekening houden met die factoren die nu vaak over het hoofd worden gezien, bijv. de rol van vrouwen in de voedselproductie op de wereld en de noodzaak van

bescherming van het milieu op de hele aarde.

Enige noodzakelijke maatregelen:

- a. Het op allerlei gebied stimuleren van de samenwerking tussen landen. Belangrijk hierbij is de direkte uitwisseling tussen de mensen zelf van inzicht in elkaars levenswijze.
- b. Verbetering van het internationale recht en ook sancties op niet naleving van mens- en milieuvriendelijke verdragen.
- c. Financiële, morele, openlijke en politieke steun geven aan groepen die zich bezig houden met de uitvoering van deze internationale verdragen zoals Amnesty International, Greenpeace enz.
- d. Het verbeteren van de economische en culturele samenwerking tussen oost- en west-europa.
- e. Het ondersteunen en verbeteren van het functioneren van de Verenigde Naties.
- f. Een soepel vluchtelingenbeleid, in de eerste plaats voor politieke vluchtelingen. De uiteindelijke oplossing voor de onvermijdelijk toenemende stroom economische vluchtelingen kan slechts door de ontwikkeling (shulp) in het land van herkomst plaats vinden. Voorkomen moet worden dat de problemen bij de opvang van vluchtelingen in ons land worden afgewenteld op kwetsbare groepen in de samenleving (de meest verarmde stadsbuurten blijken vaak de plaatsen te zijn waar ook immigranten zich moeten vestigen).

6.2 De Europese Gemeenschap

De Groene Partijen van Europa zijn eenstemmig van overtuiging dat, naarmate we dichter bij "een Europa" in 1992 komen, we steeds verder verwijderd raken van wat het meest dringende aandachtspunt van al onze inzet zou moeten zijn: "een gemeenschappelijke wereld".

Het voornaamste doel van de enkelvoudige Europese markt van de E.G., zoals dat zonder voorbehoud is vastgelegd in het Verdrag van Rome, is economische groei. Deze groei trekt energie en grondstoffen weg uit de armste delen van de wereld, verspilt deze door niet-selektieve productie, waaronder gevaarlijke, onvoldoende geteste technologieën en brandstoffen. Zij brengt op wereldschaal processen van ekologischer ontwrichting, militarisatie, centralisatie, sociale verdeeldheid en uitbuiting van mensen en dieren voort.

De Europese Groene Partijen hebben een gemeenschappelijk programma om deze processen te keren en om, bij het intreden van de 21ste eeuw, ondersteunende en gelijkwaardige relaties tussen volken en de aarde te bewerkstelligen.

Deze relaties zullen uit een nieuwe internationale orde voortvloeien die gebaseerd is op:

- de ecologische mogelijkheden van onze planeet met "in standhouding" als richtend principe en niet consumptie.
- productie voor behoeften in plaats van productie louter en alleen voor winst.
- meer samenwerking en minder concurrentie.
- het principe van gelijk verdelen van de rijkdommen van de planeet.

Groei van deze voedende en conserverende (tegenover consumptieve) economie zal worden gemeten aan de hand van criteria die op accurate wijze het welzijn en de

gezondheid weergeven van de bevolking, de edukatie, de kwaliteit van lucht, water, voedsel, misdaadcijfers, vandalisme, de culturele verscheidenheid en de variatie van het leven in de natuur.

De ontwikkeling van de E.G., het onvermijdelijk uitlopen op de enkelvoudige markt in 1992 en de steeds duidelijker wordende ambities van Europa als supermacht, hebben laten zien dat het soort veiligheid en rechtvaardigheid op lange termijn, zoals de Groenen die wensen, niet gebouwd kan worden rondom de nationale staten.

De Groenen gaan uit van het bouwen op regionale identiteit en de culturele verscheidenheid die reeds bestaat, en van het scheppen van vrijwel autonome en grotendeels zelfvoorzienende regio's, zowel in Europa als in andere delen van de wereld.

De basis van deze regio's kan zowel politiek, cultureel, historisch, economisch en/of geografisch zijn.

Decentralisatie van macht naar het regionale niveau mag huidige zwakke regio's in Europa en op de wereld niet zonder bestaansmiddelen laten om zich te ontwikkelen. Daarom wensen de

Groenen dat het Europese Sociale Fonds wordt opgenomen in het Regionale Fonds. Het nieuwe Regionale Fonds zal gericht zijn op specifieke, verarmde lokaties.

Regionalisering van Europa mag niet leiden tot onnodige versnippering in tegen-gestelde belangen. Om een evenwicht te creëren is naast een versterking van de regionale autonomie ook een versterking nodig van het Europese Parlement.

De Groenen streven naar een verdergaande democratisering van het Europese Parlement. Iedere grensoverschrijdende beslissing in Europa vereist instemming van de gekozen parlementariërs. De Raad van Ministers kan worden afgeschaft. Zijn functies kunnen worden vervuld door passende commissies in het Europese Parlement. De Europese Raad, de staatshoofden, horen geen politieke functie te hebben binnen de E.G. Hun enige rol bestaat uit het geven van advies aan het Europese Parlement.

Naast de democratisering van Europa door middel van grotere regionale bevoegdheden en de democratisering door versterking van het gekozen Europese parlement zien de Groenen nog een derde mogelijkheid om de democratie in Europa te versterken: wij stellen voor om wegen te openen waarop alle burgers direkt kunnen deel nemen aan het politieke leven, bijv. d.m.v. referendum.

De groene visie op de toekomst van Europa staat verder uitgebreid beschreven in de Gemeenschappelijke Verklaring van 1989 van de Groene Partijen in Europa.

6.3 Ontwikkelingssamenwerking

De landen van de derde wereld willen hun onafhankelijkheid vergroten door loskoppeling van de rijke landen, en door een eigen inrichting van hun ontwikkeling. Aan die wens dient te worden tegemoet gekomen.

Daarnaast dient het ekologisch evenwicht op wereldniveau beschermd te worden. Daarom moeten de westerse landen om te beginnen de export van hun eigen problemen stop zetten.

Armoede en hongerbestrijding, samen met de strijd voor een beter milieu zijn belangrijke politieke prioriteiten, omdat daarin het overleven en de sociale rechtvaardigheid onmiddellijk aan de orde komen. Daarom is een herafweging nodig van alle kollektieve middelen ten gunste van deze prioriteiten.

Honger, armoede en woestijnvorming in ontwikkelingslanden hangen ten dele samen met onze landbouwpolitiek. Landbouwgronden in arme landen moeten worden benut voor de voedselproductie voor de eigen bevolking en niet voor veevoer ter vergroting van onze zuivel- en vleesoverschotten waaruit weer een mestprobleem bij ons voortvloeit.

Door ontwikkelingslanden renteloze leningen te verstrekken en tegelijkertijd een minder op export gericht eigen landbouw- en industriebeleid te voeren wordt het mogelijk dat de landbouwgrond in ontwikkelingslanden weer voor zelfvoorziening gebruikt wordt.

Armoede- en hongerbestrijding staan bij de Groenen centraal. Westerse export en "hulp" hebben echter vaak meer verstoord dan opgebouwd.

Gestreefd moet worden naar verhoging van de stabiliteit in de derde wereld landen. Waar dat gevraagd wordt zal -ekologisch verantwoorde- hulp moeten worden verstrekt. Wij willen de derde wereld zo veel mogelijk zichzelf laten, met zo weinig mogelijk bemoeienissen vanuit de westerse wereld.

Concrete maatregelen:

- a. Gehele of gedeeltelijke kwijtschelding van schulden te beginnen bij de armste landen. Kwijtschelding van rente over schulden.
- b. Streven naar vermindering van invoer van voedsel uit landen waar structureel honger geleden wordt.
- c. Het ondersteunen van vooral autochtone, niet-gouvernementele organisaties die actief zijn op het gebied van ontwikkelings-samenwerking.
- d. Geen ontwikkelingssamenwerking die tot wapenaankopen kan leiden.
- e. Afbouw van eroderende landbouw en opzetten van milieuhervormende, ekologische landbouwsystemen.
- f. Het stimuleren van projecten in het onderwijs die kennis en inzicht geven in de culturen en de problemen in de derde wereld.
- g. Toetsing van ontwikkelingsprojecten aan de wensen, kennis en inzichten van de autochtone bevolking en dito wetenschappers, alsmede hun deelname bij de projectkeuze.
- h. Het stimuleren van contacten met wetenschappers uit de derde wereld om de armoedebestrijding en het milieubehoud (o.a. het tegengaan van gronderosie) in de goede richting om te bouwen.
- i. Het aangaan van contacten met partnersteden en partnerprovincies in de derde wereld.
- j. De uitvoer van in eigen land verboden farmaceutische producten of pesticiden naar de derde wereld moet worden verboden.

6.4 Inheemse volken

In alle delen van de wereld leven nog inheemse volken, de oorspronkelijke bewoners van het land. Zij proberen zoveel mogelijk hun eigen (soms oeroude) levensstijl te bewaren, maar worden voortdurend geconfronteerd met een agressieve - veelal in oorsprong westerse- beschavingswals, die regelmatig dodelijke slachtoffers maakt en zelfs genocide pleegt. Hun cultuur wordt vernietigd om hun land met de grondstoffen erin te kunnen bezitten en te exploiteren. De bevolking wordt onderdrukt

of verdreven naar nauwelijks leefbare gebieden. In sommige landen leven inheemse volken in te kleine en onvruchtbare reservaten. In de derde wereld komt hun lot vaak neer op slavernij of worden zij eenvoudig uitgeroeid.

De Groenen zijn van mening dat ieder volk op de wereld in principe recht heeft op volledige zelfbeschikking. Daar waar dat nog niet mogelijk is dient ten minste maximale autonomie te bestaan. Cultureel, politiek en economisch imperialisme zijn met dit volkenrecht in strijd. Wereldvrede is slechts mogelijk als op alle plaatsen op de wereld alle volken -evenals wij in 1945- bevrijd worden van een ongewenst bezetting. Voorkomen moet worden dat de volledige afschaffing van het kolonialisme en imperialisme leidt tot onnodige grensconflicten. Grenzen moeten op basis van lokale referenda worden vastgesteld. Ook moet een interne versnippering van volken tot niet levensvatbare groepjes worden voorkomen. Een internationaal volkenkundig rechtslichaam is daarom nodig om het proces van zelfstandig worden te begeleiden.

Politieke zelfstandigheid van een land betekent ook de verplichting tot vreedzame coöperatie met andere landen. Racistische of imperialistische vormen van nationalisme dienen te worden afgeremd. Een verdere ontwikkeling van de mensenrechten is noodzakelijk. Het onderrichten van mensenrechten dient deel uit te maken van het onderwijssysteem.

Concrete maatregelen:

- a. Inheemse volken die autonomie of volledige zelfstandigheid wensen hebben recht op een lokaal referendum. Onafhankelijke waarnemers zien erop toe dat zo'n referendum eerlijk verloopt. Op basis van dit referendum zullen de Groenen inheemse volken die dit wensen en hun leefgebied als zelfstandige naties erkennen.
- b. De Groenen zullen tegenstand tegen de onafhankelijkheid van inheemse volken door de staten waarbinnen de inheemse naties gelegen zijn op alle mogelijke, geweldloze manieren bestrijden.
- c. De Groenen zullen -in het kader van het streven het kolonialisme geheel af te schaffen- culturele en politieke contacten onderhouden met inheemse volken en hun vertegenwoordigers.
- d. De Groenen wensen eveneens erkenning van de specifieke rechten van volken, die verspreid wonen binnen in een land of over verschillende naties, zoals bijvoorbeeld de zigeuners, de Koerden, de Noord-Amerikaanse indianen enz. Hiervoor dient een internationale rechtsregeling te worden uitgewerkt.
- e. Een internationaal rechtslichaam dient er op toe te zien dat geschillen tussen volken over autonomie geweldloos zullen worden opgelost en dat onnodige tegenstellingen tussen volken of binnen een volk worden voorkomen. Grenskonflikten dienen op basis van lokale referenda te worden beslist.

6.5 Vrede en veiligheid

Met het huidige wapenarsenaal is de wereld meer malen te vernietigen. Deze overbewapening is volgens de Groenen nog steeds een groot veiligheidsprobleem. Modernisering van wapensystemen dient geen enkel doel en vormt zelfs een bedreiging voor de grote mogelijkheden voor ontspanning die wij nu zouden kunnen benutten. "Modernisering" is niets anders dan het voortzetten van de bewapeningswedloop door hen die ideologisch en psychologisch niet aan ontspanning kunnen wennen.

Bovendien put wapenproductie ook ongebruikt de maatschappij en het milieu uit. Het risico van gebruik per vergissing neemt ook weer toe.

Door bestaande atoomtaken af te bouwen kan Nederland een bijdrage leveren aan het doorbreken van het blokdenken en afbreken van het vijandbeeld. Ook het aanknopen van vriendschappelijke betrekkingen over grenzen en ideologieën heen helpt daaraan mee.

De ontwikkeling in Oost Europa in de richting van meer democratie en minder bewapening vormen een gebaar van vriendschap dat we niet mogen afslaan.

In het aldus ontstane ontspannen en vreedzamer politieke klimaat kan gewerkt worden aan verdere vermindering en wederzijdse afschaffing an atomaire, biologische chemische en zware conventionele wapens en de opbouw van een sociale verdediging door middel van een geweldloze weerbaarheid, om te beginnen binnen de NAVO. De nukleaire aspiraties van de West Europese Unie vormen een gevaar voor mogelijken van blijvende ontspanning in Europa die zich nu voordoen.

Ook moet de aandacht verlegd worden naar de oorzaken van de veiligheidsproblemen op de wereld. Armoede, milieuproblemen en overbevolking vormen op veel plaatsen op de wereld de oorzaak van steeds weer oplaaierende conflicten. Niet alleen moet voorkomen worden dat de bewapeningswedloop zich naar de derde wereld verplaatst, ook moeten allereerst de problemen die de oorzaak vormen van de oorlogen op de wereld worden aangepakt.

Als de wereld leefbaarder wordt zal de wens naar vrede spontaan toenemen.

Dit kan o.a. bereikt worden door:

- a. Afwijzing van het bezit en gebruik van grootschalige wapens, zoals atomaire, biologische, chemische en zware conventionele wapens.
- b. Geen deelname aan het Amerikaanse SDI-programma of aan de grootmachtambities van de West-Europese Unie.
- c. Het stoppen met het verspillen van onze produktieve vermogens (grondstoffen, arbeidskracht kennis enz.) aan de bewapeningsrace.
- d. Afbraak van het militarisme op politiek, economisch en ideologisch gebied door:
  - * Iedere Nederlander de volledig vrije keus te geven in plaats van militaire dienstplicht een sociale dienstplicht te vervullen.
  - * Geen atoomkelders te bouwen.
  - * Het stimuleren van vredesonderwijs.
  - * Het stimuleren van contacten en met steden en provincies in andere landen (bijvoorbeeld in Oost-Europa).
  - * Het bevorderen van de omschakeling van militaire op niet-militaire produktie.
  - * Het stoppen van militair technologische onderzoeks- en ontwikkelingsactiviteiten.
  - * Het opheffen van militaire oefenterreinen.
- e. De opbouw van een flexibel lokaal/regionaal opgezet systeem van sociale verdediging. Zo'n systeem heeft een kleinschalige organisatievorm dat zich van effectieve, zuiver defensieve middelen bedient, gebruikmakend van goede communicatie-apparatuur.
De vorming van zo'n systeem moet met educatieve, vormende maatregelen gepaard gaan.
- f. De oprichting van een vredesinstituut.
Opname van vredesopvoedingsprojecten in het programma van het basis - en vervolgonderwijs.

- g. Een actieve mensenrechtenpolitiek. De Nederlandse regering moet steun verlenen aan bewegingen overal ter wereld die opkomen voor het zelfbeschikkingsrecht van individuen en volken.
- h. Een onafhankelijke en korrigerende opstelling van Nederland binnen de Navo gericht op het omvormen en afbreken van het militaire apparaat tot een vredesleger, in overleg met de landen van het Warschaupact.
- i. Het streven naar een pan-Europees vredesverdrag. Uitwisseling van militaire gegevens met Hongarije en Polen behoort nu reeds tot de mogelijkheden. Een directe kommunikatie met de Oost-Europese landen, juist waar het om militaire zaken betreft is absoluut noodzakelijk.

**De geschiedenis heeft geleerd dat belangrijke
boodschappen van kleine partijen na verloop van
tijd door de grote worden overgenomen.**

Roel van Duijn, juli 1989

De Groenen Henri Dunantstraat 31 hs 1066 AV Asd.
tel: 020 - 179 543 / 5522 706